AIDAI

LIETUVIŲ KULTŪRINIS ŽURNALAS
LITHUANIAN CULTURAL MAGAZINE

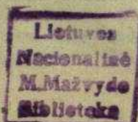

MIUNCHENAS

1946 M. VASARIO MĖN. 1 D.

NR. 2 (14) 3. METAI

A. Vaičaitis Žvejai

TURINYS

nr 2 1946 metai

VASARIO 16

Dailininkai: V. Petravičius, A. Vaičaitis, A. Gudaitis.
Viršelis ir vinjetės dail. V. Petravičiaus.

MIUNCHENAS, 1946 M. VASARIO MĖN. 1 D. NR. 2 (14) 3. METAI

A. GRAŽIŪNAS

ASMUO, TAUTA IR TĖVYNĖ

1. ŠIANDIENINIS KLAUSIMO AKTUALUMAS

Kiekvienas sveikos prigimties žmogus visai natūraliai jaučia ryšį su savo tauta ir tėvyne. Vis dėlto šis beveik istinktyvus jausmas deramai patriotinei laikysenai ir veiklai net ramiais laikais yra nepakankamas, o jo nepakankamumas įvairių sukrėtimų ir lūžties laikais ypatingai iškyla aikštėn. Jau ir ramiais laikais tauta iš kiekvieno savo nario reikalauja didesnės ar mažesnės aukos, daugiau ar mažiau nesavanaudiško darbo bendrajai tautos gerovei. Įvairių gi sukrėtimų ir kovų metu šie reikalavimai dažnai išauga ligi milžiniško masto. Asmeniui tenka visus savo išteklius, jėgas ir net gyvybę aukoti savo tautai, o pačiai tautai visa, ką tik ji turi, tenka aukoti savo tautinei individualybei, kultūrai ir tėvynei ginti. Ir kai taip paskiro asmens ir visos tautos pečius prislėgia sunkaus darbo, kovos kančių ir aukos reikalas, tasai beveik instinktyvus patriotinis jausmas aiškiai pasirodo nepakankamas, nes tokiais atvejais savaime iškyla eilė nelengvai sprendžiamų klausimų ir reikalas sąmoningo tais klausimais apsisprendimo.

Asmuo, iš kurio pareikalaujama visiškai užmiršti savo asmeninius reikalus ir tikslus, nejučiomis pradeda save klausti, iš kur jam ta pareiga kyla, ar iš viso tokia pareiga yra ir ar negalima nuo jos atsisakyti. Kyla klausimas, ką gi taip vertingo ir didžio bendruomeninis tautos gyvenimas duoda paskiram asmeniui ir visai bendruomenei, kad ji reikia taip kietai ginti. Dažnos tarp tautų kovos, tarptautinė neapykanta ir kitos panašios apraiškos ne vienam net kelia klausimą, ar iš viso ne geriau būtų, kad tautos visai išnyktų, o jų vietoje liktų viena tautomis nesusiskirsčiusi žmonija. Tautai, kuriai iškyla reikalas viską aukoti savo tautinei individualybei, kultūrai ir tėvynei ginti, kyla taip pat klausimas, kodėl privalu taip branginti savo būdo, papročių, gyvenimo stiliaus individualumą, savo tautinį meną, visuomeninę struktūrą ir apskritai savo tautinę kultūrą, kuo tėvynė skiriasi nuo kiekvieno kito pasaulio kampo ir kas joje yra tokio, ko žmogus niekur kitur negali rasti ir be ko jis negali gyventi pilnutinį žmogaus gyvenimą. Ne vienam kyla net klausimas, ar tai visa nėra vien aklas ir prietaringas užsispyrimas. Kitų tautų būdas ir gyvenimo stilius gali būti net patrauklesni, kultūra aukštesnė, o pasauly galima rasti kraštų, kur dangus žydresnis, gamtovaizdis gražesnis, klimatas malonesnis ir dirvos derlesnės, negu visa tai yra tėvynėje, ir ten įsikurti kartais galima be ypatingų sunkumų. Tad kokia prasmė viso to atkaklaus užsispyrimo?

Negalima sakyti, kad šie klausimai yra pakankamai rimti. Iš tikrųjų, jei patriotizmas neturėtų rimto ir protingo pagrindo, tai visos tos aukos, kančios ir kovos patriotizmo vardu būtų tik klaikus nesusipratimas. Antra vertus, šie klausimai mūsų dienomis, kada daugelis tautų priverstos sunkiai kovoti, gindamos savo tautybę ir tėvynę, yra pasidarę aktualūs. Ypatingai gi aktualūs jie mums, lietuviams, kurie dėl savo krašto geopolitinės padėties ne tik šiandien, bet ir visais laikais esame priversti sunkiai ginti savo tautinę egzistenciją. Šios aplinkybės visus tuos klausimus lietuviui sukelia, gal būt, dažniau negu kitos kurios tautos žmogui. Žinome, pav., kad V. Pietaris caristinės priespaudos laikais rimtai su A. Jakštu svarstė net klausimą, ar ne geriau būtų lietuvių tautai persikelti kur nors kitur ir susikurti naują tėvynę, kur galima būtų be tokių sunkumų gyventi. Jis buvo net pasiryžęs vykti ieškoti tinkamos lietuviams persikelti vietos. Šis klausimas ir šiandien ne vienam iškyla ir, nors viešai nediskutuojama, ne kartą yra iškeliamas bent privačiai.

Visa tai skatina mus panagrinėti čia suminėtus klausimus ir paieškoti kiek galima daugiau pagrįstų į juos atsakymų.

2. TAUTINĖS BENDRUOMENĖS PAGRINDAI

Norint atsakyti į aukščiau iškeltuosius klausimus, tenka rūpestingai pasižiūrėti, kas iš tikrųjų yra tauta, kokiais pagrindais ji laikosi ir koks santykis su tėvyne.

Pirmiausia tenka pažymėti, kad tauta nėra atsitiktinai susitelkusių ar likimo sutelktų žmonių sambūris. Ir didžiausia daugybė atsitiktinai sutelktų žmonių dar tebus tik žmonių masė, bet ne tauta. Kad žmonių sambūris sudarytų tautą, reikalinga, kad jie išvidiniu būdu būtų sujungti tam tikrais specifiniais ryšiais. Pasaulėžvalgos, konfesiniai, luominiai arba politiniai ryšiai nesudaro tautos, nors jie ir labai svarbūs tautos gyvenime. Ryšiai, jungią tam tikrą žmonijos dalį į vieną tautą, yra bendra tų žmonių kilmė, bendras istorinis likimas ir bendra tautinė kultūra. Tad tauta nėra koks atsitiktinis ar dirbtinis žmonių sambūris, bet natūralios gyvenimo raidos išdava. Jos kilimo ir egzistavimo pagrindą sudaro tėvynės ir tautinės bendruomenės aplinkoje susikuriančios optimalinės sąlygos tiek paskiro asmens, tiek visos bendruomenės gyvenimui ir visokiariopai pažangai.

Bendra kilmė suponuoja tam tikrą tautos narių fizinį ir dvasinį panašumą. Tai jau turi žmonių gyvenime didelės reikšmės. Temperamento, pasaulėjautos, polinkių ir kiti įgimti panašumai suartina žmones, įgalina lengviau savo tarpe susiprasti ir bendradarbiauti, gyvenimą padaro darnesnį ir malonesnį.

Bendras istorinis likimas, lėmęs tautos kartų kartoms gyventi tame pačiame krašte ir tą pačią istoriją, taip pat turi didelės svarbos. Tėvynės geografinė padėtis, kraštovaizdis bei klimatas ir fiziniu ir dvasiniu atžvilgiu labai žymiai formuoja joje gyvenančią tautą. Tauta biologiškai prisitaiko prie savo tėvynės gamtinės aplinkos, kaip prie tos aplinkos prisitaiko ir visa, kas tik gyva. Be to, būdingi kalnų arba lygumų, kontinentiniai arba pajūrio ir kiti panašūs krašto ypatumai išugdo ir tautose būdinguosius kalnų, lygumų, kontinento, pajūrio, šiaurės, vidurinės juostos arba tropinių tautų ypatumus. Ne mažiau formuoja tautą ir jos istorinė, ekonominė, kultūrinė, socialinė ir politinė raida. Žemdirbystė, pramonė, prekyba, jūreivystė, kultūrinės įtakos, karai ir daug kitų panašių veiksnių palieka tautos būde savo pėdsakus.

Tautinis menas, gyvenimo stilius, papročiai, skonis, apeigos, mokslo, meno ir religinės institucijos, socialiniai santykiai ir visa kita, kas sudaro tautinę kultūrą, tautos kuriama pagal jos dvasios būdinguosius ypatumus. Dėl šios priežasties kiekvienos tautos kultūra yra tautiškai individuali. Šiuo būdu susikuria tautinė aplinka, kuri atitinka tautos ypatumus, suformuotus gamtinės tėvynės aplinkos, istorinės raidos ir kultūrinių veiksnių. Tad kiekvienam paskiram tautos nariui ši aplinka yra jo natūralioji aplinka, biolo-

giniu, psichologiniu, kultūriniu ir socialiniu atžvilgiu. O netenka aiškinti, kad žmogui, kaip ir viskam, kas tik gyva, jo natūralioji aplinka pati tinkamiausioji jo egzistencijai.

Žinoma, realiose sąlygose, kartais tautinis gyvenimas neteikia paskiram asmeniui ir visai tautinei bendruomenei tų optimalinių sąlygų normaliai kylančių iš tautinio gyvenimo, bet tai kyla ne iš tautinio gyvenimo prigimties, o iš to, kad tautinis gyvenimas dėl kurių nors priežasčių nebegali normaliai funkcionuoti. Tai paprastai kyla iš pašalinių jėgų žalingo įsitempimo arba dėl kurių nors priežasčių vidinio tautos gyvenimo iškrypimo iš normalios vagos. Kitų tautų imperialistinės užmačios, karai, politinis pavergimas, nutautinimo pastangos arba tautos fizinis sunykimas, moralinis pakrikimas ir socialinis egoizmas yra dažniausios tokio tautinio gyvenimo sukrikimo priežastys. Šie dalykai gali tautinį gyvenimą tiek sužaloti, kad jis tampa visai nebenašus, bet tai nemažina tautinio gyvenimo svarbos, tik rodo, jog tautinį gyvenimą reikia ginti nuo panašių išorinių ir vidinių veiksnių žalingos įtakos.

3. ASMUO IR TAUTA

Iš tautos esmės kyla ir tautos bei asmens santykių pobūdis. Tenka pastebėti, kad asmens pilnutinis gyvenimas šalia bet kokios tautos yra visiškai neįmanomas. Kultūrinis žmogus — o apie kultūrinį žmogų mes čia ir tekalbame — savo pilnutiniam gyvenimui būtinai reikalingas labai daug ir įvairių medžiaginių ir dvasinių gėrybių, kurių nei paskiras asmuo, nei šeima savo vienų jėgomis negali pasitiekti. Negalima įsivaizduoti asmenį arba šeimą, kurie savo pačių jėgomis galėtų apsirūpinti visa reikalinga technine aparatūra ir susikurti savą mokslą ir meną, savus papročius ir tradicijas, savą kalbą ir gyvenimo stilių, savas kultūrines, religines ir socialines institucijas. O, antra vertus, asmuo šios pagalbos negali susilaukti iš žmonijos visumos. Žmonija kaip asmenų kolektyvas neegzistuoja, ji egzistuoja tik kaip tautų bendruomenė. Dėl to mes pasaulyje neturime bendros žmonijos kultūros, visai bendrų papročių ir tradicijų, bendros socialinės struktūros, bendro skonio, bendros pasaulėjautos, bendro gyvenimo stiliaus. Visi šie ir panašūs dalykai pasauly yra tautiniai. Tad ir negalima įsivaizduoti žmogaus, kuris būtų tik žmogus ir jokia prasme ne tautietis, kurio kultūra būtų tik žmogiškoji, bet jokia prasme ne tautinė. Žmogus pabandęs atsistoti šalia visokio tautinio gyvenimo, turėtų likti visai primityviu, jei savo gyvybę ir galėtų išlaikyti. Tad žmogus, norėdamas gyventi pilnutinį kultūrinio žmogaus gyvenimą, būtinai turi įeiti į tautinę bendruomenę ir naudotis jos turimomis medžiaginėmis ir dvasinėmis vertybėmis.

Šis asmens pasinaudojimas bendruoju tautos medžiaginiu ir dvasiniu lobiu turi jam toli siekiančių pasekų. Tasai lobis nėra savaime atsiradęs ir niekam nepriklausas turtas, kurio gali pasinaudoti kiekvienas praeivis ir nueiti savo keliu. Jo atsiradimas, istorija ir paskirtis kiekvienam juo pasinaudojančiam uždeda tam tikras pareigas. Jis sukurtas visų bendromis pastangomis, bendrai visų gerovei, o ir visas tautinis gyvenimas paremtas tuo pačiu pagrindu. Tad jau pats įėjimas į tautą ir naudojimasis bendruoju jos lobiu suponuoja pareigą taip pat prisidėti prie tautinio gyvenimo išlaikymo ir kūrybos, nes tasai gyvenimas šiuo visų tautiečių prisidėjimu prie darbo ir tautinės bendruomenės gynimu ir tesilaiko. Tad tautinės asmens pareigos kyla visai nuosekliai iš pačios tautinio gyvenimo esmės.

4. PAREIGOS, KYLANČIOS IŠ TAUTOS TĘSTINUMO

Kalbant apie tautines pareigas, neišleistina iš akių, kad tautą sudaro ne tik šios dienos gyvoji karta, bet visos buvusios, esamos ir būsimos tautos kartos, savitarpyje surištos tam tikromis pareigomis.

Iš viso to, kuo gyvoji tautos karta savo gyvenime naudojasi, ji pati yra sukūrusi tik mažą dalelę, o visa kita yra paveldėta iš tėvų senolių. Be šio paveldėjimo gyvosios tautos kartos normalus gyvenimas būtų neįmanomas, nes iš tėvų ir senolių yra paveldėta kultivuota dirva, sodybos, organizuotas ūkis ir jo technika, susisiekimo keliai, kalba, papročiai ir socialinė tvarka, menas, kultūrinės ir religinės institucijos. Šis paveldėjimas gyvajai tautos kartai uždeda ir pareigas, nes josios naudojamasis paveldinys nėra sukurtas praėjusių kartų tik jai, šios dienos gyvajai kartai, bet visoms istorijos būvy viena kitą pakeičiančioms tautos kartoms. Tad gyvoji karta, turėdama teisę visu tuo pasinaudoti, turi ir pareigą tas paveldimąsias tautines vertybes išlaikyti ir perduoti ateinančioms kartoms. Ir šiai pareigai išpildyti reikale turi būti visos jėgos aukojamos, nes ateinančioji karta turi teisės iš gyvosios kartos reikalauti to, ką pastarajai yra padariusios ankstyvesnės kartos. O reikia neužmiršti, kad beveik kiekvienos tautos tautinis gyvenimas ir jos medžiaginės bei dvasinės vertybės istorijos būvy ne kartą yra buvusios pavojuje ir ateinančioms kartoms buvo išlaikytos tik kietu darbu, kova ir aukomis. Per kartų kartas daugelis atsisakė savo asmeninės laimės, kentėjo, kovojo ir mirė, kad jų vaikai ir vaikaičiai galėtų gyventi žmogaus vertą gyvenimą. Tad ir gyvoji karta, priimdama iš pasitraukiančios iš gyvenimo kartos tokios rūšies palikimą, savaime turi prisiimti ir pareigą visa tai išlaikyti ir perduoti savo įpėdiniams, pridėdama kartu ir savo įnašą.

5. TAUTA IR TĖVYNĖ

Tautų gyvenime vienas svarbiųjų klausimų yra tautos ryšys su jos tėvyne, nes ją tenka tautai ne kartą kietai ir kruvinai ginti. Tokiais atvejais paprastai ir kyla klausimas, iš kur kyla tėvynės gynimo reikalas.

Norėdami atsakyti į šį klausimą, turime pasižiūrėti, koki ryšiai sieja tautą su jos tėvyne.

Jau aukščiau minėjome, kad tarp tautos ir jos gyvenamojo krašto yra net biologinis ryšys. Tai realiai pajunta net tie, kurie teoretiškai apie tai nieko nežino. Nemaža mūsų emigrantų yra grįžę į tėvynę dėl to, kad, kaip jie sakydavo, jiems netikęs jų emigracinės šalies klimatas. Jie svetur net fiziškai nykdavo.

Žinoma, jiems „klimatas netiko" daugeliu atvejų ir dėl psichinių priežasčių. Jau minėjome, kad tauta su savo gyvenamuoju kraštu yra suaugusi ir psichiškai, nes krašto pobūdis formuoja ir tautos dvasią. Todėl emigrantas svetur ir psichiškai pajunta trūkumą gimtosios gamtinės aplinkos ir nedermę tarp jo dvasios ir naujosios gamtinės aplinkos. Tad jau ir šie du dalykai rodo, koki gilūs ir esmingi ryšiai sieja asmenį ir tautą su tėvynės šalimi. Šalia to yra ne mažiau tamprūs tarp tautos ir jos tėvynės istoriniai kultūriniai ir moraliniai ryšiai.

Tėvynė nėra laukinė šalis, bet kultyvuotas kraštas. Kartų kartos laukinius plotus pavertė dirvomis, nutiesė kelius, pastatė sodybas, kaimus ir miestus su jų architektūra, istoriniais paminklais, meno, mokslo ir religinėmis šventovėmis. Daugybė krašto vietų yra susijusios su tautos istorija, su tėvų herojiniais žygiais ir jos didžiųjų vyrų gyvenimu ir darbais, su tautos padavimais ir tikėjimu. Toje pat žemėje yra kapai tėvų ir senolių, istorinių didvyrių ir legendarinių milžinų.

Visa tai sudaro didžiąją dalį tautos medžiaginių ir dvasinių vertybių, jos moralinės jėgos ir kūrybinio įkvėpimo šaltinį. Jų netekusi, tauta nustotų buvusi tauta, nes ji netektų esminių

tautos elementų — tautinės kultūros, savosios istorijos, savo tautinės legendos ir net nutrauktų ryšį tarp gyvosios kartos ir buvusių kartų. Ji netektų savo moralinių ir kūrybinių šaltinių ir tuo būdu turėtų mirti, jei ne tiek medžiaginių, tai jau labai ryškiai dvasinių ir moralinių skurdžių masė. Įsivaizduokim tik, pavyzdžiui, kas liktų iš mūsų, lietuvių, tautos, jei netektume savo tėvynės. Atimk lietuviui jo krašto piliakalnius ir senųjų pilių griuvėsius, atimk kapus didžiųjų kunigaikščių, Valančiaus, Basanavičiaus, Maironio, Kudirkos ir kitų didžiųjų tautos vyrų, kapus savanorių ir visų kitų tautos laisvės gynėjų bei kapus jų senolių, tėvų, brolių ir seserų, atimk Aušros Vartus ir Šiluvą, Kražius ir Giedraičius, Vilnių ir Kauną, atimk pagaliau sodybas ir pakelės kryžius, atimk upes ir miškus, kalvas ir plynias, kur lietuviui dar tebesivaidina senieji jo tėvų dievai, aitvarai, laumės ir monai — ir nebeliks nei Lietuvos, nei lietuvio. Be šių dalykų nebūtų, kas kelia lietuviui potroškį didžių darbų ir gyvenimo taurumo, kas įkvepia jam moralinės stiprybės, kas sužadina jo širdy ir vaizduotėj kūrybinę galią, kas įdiegia vaisingos dirvos meilę ir pamėgimą joje dirbti. Šios emocijos jo sieloje kyla tik tuomet, kai jis klūpo Aušros Vartuose, kai stovi ant Gedimino kalno Vilniuje, ant Margio kalno Punoje arba ant Merkinės, Liškiavos ir kitų Lietuvos piliakalnių, kai klausosi Baltijos bangų amžino ritmo, upių čiurlenimo ir tamsių girių ošimo, kai žiūri į tėviškės laukuose banguojantį javą, į senas tėvų ir senolių sodybas.

Tautinėj legendoj glūdi milžiniška kultūrinė ir moralinė galia. Ar be viso to, ką čia aukščiau esame paminėję, yra įsivaizduojami Maironis, Vaižgantas ir Krėvė arba Čiurlionis? Ar gali būti be to įsivaizduojami visi karžygiški mūsų laisvės kovotojai? Suprantama, kad ne. Geležinio Vilko legenda stipriau priverčia plakti lietuvio širdį, kaip visa senųjų graikų ir romėnų didinga istorija ir nuostabi kultūra. Tą reikšmę gražiai nusako Krėvės „Šarūne" vaidila Rainys. „Aš einu pro milžinkapį, — sako jis — ir nors nieko nežinau, negirdėjau apie jį, bet jo praeitis kaip gyva akyse stovi: matau ir karžygį, kuris ten guli; matau ir jo darbus, norus, patenkintus ir nepatenkintus; matau, kaip ten virė kada kraujas, plakė širdys žmonių. O gal ten, tame kalne, jokio karžygio ir nėra, gal ten taip sau kalnelis, vėjo supuştytas. Bet karžygis jau gyvena mano širdyje ir nauja ten bunda dainelė." Taip bunda naujos dainos, taip kyla nuostabios čiurlioniškos vizijos, taip kyla troškimas didžių darbų.

Šiais atžvilgiais tėvynės negali atstoti joks kitas kraštas. Tai jau mes galime pastebėti ir iš savo pačių patyrimo. Svetimuos kraštuos tenka mums susitikti su visais analoginiais tų kraštų dalykais. Bet jie mums svetimi ir neprabyla nei į protą, nei į širdį, nieko mumyse neįkvepia. Tai, kuo laikosi mūsų asmenybė, kas mus skatina į gėrį, darbą, kūrybą, tekyla iš gyvo dar dvasinio ryšio su tėvyne ir vilties į ją grįžti.

Tą patį mums rodo ir tautų be tėvynės bei naujų kraštų kolonizavimo istorija.

Išstumtos iš tėvynės tautinės grupės ar ištisos tautos svetur dažnai parodo

A. Vaičaitis — Žmogus ir slibinas

didelio apsukrumo savo egzistencijai ginti, prasikurti, lobti, bet moralinio taurumo ir kūrybino produktingumo parodo iš jų tik tie, kurie dar nenutraukę bent dvasinio ryšio su prarastąja tėvyne, o kiti dažniausiai pasižymi dideliu dvasiniu skurdumu ir brutaliu egoizmu. Naujai moralinis taurumas ir kūrybinė dvasia pradeda atsigauti tik tuomet, kai jų naujosios kartos tame krašte asimiliuojasi. Sunkiai asimiliuojamų, bet su senąja tėvyne nutraukusių dvasinį ryšį tautų tarpe kartais pradeda reikštis tokia destruktyvinė dvasia, kad jie sudaro kitiems krašto gyventojams ir nemaža sunkumų.

Naujai pradedamuose kolonizuoti kraštuose, kol iš imigrantų naujųjų kartų susikuria naujos tautos, mes randame sumanių pionierių, apsukrių prasisiekėlių, bet retai randame aukštą asmeninę kultūrą ir ryškesnes dvasinės kultūros kūrybos apraiškas. Kraštas, kol jis netampa žmogui tėvyne, neduoda reikiamų sąlygų jo asmenybės išsiskleidimui ir klestėjimui.

Visi šie dalykai rodo, kad tarp tėvynės ir tautos yra labai glaudūs organiniai ryšiai, kuriuos nutraukusi, tauta priversta būtų skursti ir žūti. Kur nors kitur išsikėlusi, gyvoji tautos karta ilgainiui, gal būt, sukurtų naują tautą, bet ji jau nebūtų ta pati tauta. Naujas kraštas suformuotų naują žmogaus tipą, susikurtų ilgainiui nauja istorija ir kultūra, nauja tautinė legenda, bet tai jau būtų visai skirtingi dalykai, palyginant su analoginiais buvusios tautos dalykais. Tik ir tai galėtų atsirasti po ilgesnio laiko. Pirmosios kartos turėtų gyventi labai skurdų dvasiniu atžvilgiu gyvenimą, kuris turėtų praeiti be aiškesnės istorinės žymės ir vertės.

6. KOSMOPOLITIZMO KLAUSIMAS

Kai tautų gyvenimas dėl įvairių priežasčių vis komplikuojasi, ne vienam kyla klausimas, ar ne geriau būtų eiti prie tautomis nesusiskirsčiusios vieningos žmonijos. Tuo būdu, išrodo, būtų išspręsta daugybė painių iš tautų egzistavimo faktų kylančių problemų.

Kiek ta mintis turi pagrindo, galime atsakyti, tik žiūrėdami, ar realiai gali pasaulyje susidaryti tokia tautomis neišsidiferencijavusi žmonija.

Tokiai tautomis nediferencijuotai žmonijai susidaryti reikėtų, kad tie ryšiai, kurie jungia žmones į vieną tautą, jungtų visą žmoniją, nes jie yra ne kas kitas, kaip sąlygos, maksimališkai patenkinačios žmogaus medžiginius ir dvasinius reikalus ir geriausiai įgalinančios žmogų pilnutiniai išvystyti savo asmenybę. Šiam reikalui būtinos dvi sąlygos. Iš vienos pusės reikėtų bendros visai žmonijai aplinkos, kuri geriausiai leidžia patenkinti žmogaus įvai-

riopus reikalus ir jo asmnybei klestėti, o iš antrosios pusės reikėtų žmogaus, kurio fizinius, biologinius ir psichologinius ypatumus ta aplinka geriausiai atitiktų. Nesant šių sąlygų, tokia nediferencijuota žmonija neįmanoma, nes žmgus be to negalėtų kiekviename pasaulio kampe ir tarp betkurių žmonių jaustis, gyvent ir veikt, kaip tarp savo tautiečių.

Ar tokios sąlygos įmanoma?

Tokiai aplinkumai susidaryti, deja, nėra jokių perspektyvų. Tautinės aplinkos individualumas yra ne koks dirbtinis dalykas, bet atsiradęs iš natūralinių gyvenimo sąlygų ir aplinkybių. Kalba, papročiai, tradicijos, gyvenimo stilius, menas ir apskritai visa kultūra negali būti bendri visai žmonijai, nes visa tai kuriasi tam tikrose gamtinėse ir istorinėse sąlygose ir tų sąlygų apsprendžiami, o tos sąlygos negali būti bendros visai žmonijai. Lygiai negalį būti realiai ir tokio žmogaus. Kiekvienas žmogus neišvengiamai priklauso tam tikrai rasei ir geografinei platumai, apspręstas savo kilimo šalies būdingųjų ypatumų, yra tik jo kilmės žmonėms būdingos psichinės struktūros, išaugęs tam tikroje tradicijų, kultūros ir socialinėje aplinkoje. Dėl šių priežasčių į kosmopolitizmą tegalima žiūrėti tik kaip į nerealią utopiją, kuri dėl faktiškų žmogaus gyvenimo aplinkybių ir jo psichikos ypatumų neįmanomą įgyvendinti, net jei tokia padėtis būtų ir labai idealí bei pageidaujama.

7. TAUTYBĖ IR POLITIKA

Kalbant apie tautiniame gyvenime susidarančias komplikacijas, tenka pastebėti, kad išsigelbėjimo ieškoti kosmopolitizme yra tuščias ir nereikalingas darbas. Tuščias todėl, kad kosmopolitinė padėtis yra neįmanoma, kaip jau matėme, o nereikalingas todėl, kad tos komplikacijos kyla ne iš tautinio gyvenimo esmės, o iš politikos . Klaidingais principais paremta politika, besivadovaujanti tik viešai reiškiamu arba užmaskuotu tautų, valstybių, luomų arba klasių egoizmu, yra pagrindinė visų žmonijos vargų, nelaimių ir katastrofų priežastis. Todėl čia, politinėj srity ir turi šių dienų žmonija ieškoti savo nelaimių šaltinio ir kelio į šviesesnę ateitį. Mūsų amžiaus problema yra politikos problema. Politikos, kurios svarbiausias uždavinys susikurti tas sąlygas, kuriose galėtų normaliai ir netrukdomai vystytis tautų gyvenimas, nes tik šio gyvenimo nomali raida laiduoti tiek paskiram asmeniui, tiek tautoms, tiek ir visai žmonijai geresnę ateitį. Tokios naujos, geresnės politikos kelio šiandien ieškoma. Ar jis bus surastas, parodys, gal būt, ir netolima ateitis. Viena aišku, kad kiekviena politika, nors ir kaip ji gudriai būtų kombinuojama, ves tik į naujas katastrofas, jei ji nelaidos visoms pasaulio tautoms politinės laisvės, jų tėvynės saugumo, jų tautinės kultūros netrukdomos kūrybos ir saugumo nuo smurtingo pasikėsinimo sunaikiti jų etinį individualumą. Kol tų sąlygų nebus, tautos nerims ir kovos, nes savo egzistenciją ginti įgimta kiekvienam gyvam padarui ir kiekvienai bendruomenei, kurios egzistencija yra gyvybiškai surišta su egzistencija kiekvieno jos nario. O tauta yra tokia bendruomenė, todėl jei tik bus nuskriaustų ir žudomų tautų, pasaulis ramybės nei gerovės nesulauks.

Stasys Santvaras

TĖVYNĖ

Ar upėm tom, kurios drėkina žemę,
Ne mūsų broliai sielius plukdė ir dainavo? —
Ar prie šaltinio pasilenkus vandenėlį semia
Ne mano sesė ir ne tavo? —

Tenai kiekvieną liūdną lauko medį
Tėvai apsaugojo nuo šalčio ir nuo vėjo,
Kiekvieną akmenį, ant kelio gulintį, bežadį
Bernelis, jodamas pas mylimą, prakalbinti mokėjo...

O, rūtos žaliasai lapeli, pieva geltonplauke,
Iš kur dausų gelmė ir tie jausmai saulėti? —
Širdis, gyvendama ir mirdama, tave tešaukia —
Laisva turi pakilt, laisva spindėti!...

* * *

Alfonsas Nyka-Niliūnas

POETUI

Atsimink, kad tavo palikti daiktai mus šaukia,
Kai nerimstame savoj tuštybėj be prasmės;
Mūsų kūnuos tavo gyslų kraujas plaukia,
Tavo žodžiais nuodija pamišusi viena giesmė.

Tavo vėjas mūsų dvasioje apleistą medį laužo,
Tavo paliktas ruduo krūtinę plėšo nuolatos.
Už tavąsias nuodėmes mus degina ant laužo,
Už kadaise pavogtas akis mergaitės nekaltos.

Tavo palikti daiktai mumyse vietos ieško·
Tavo miestas tartum liūdesys sunkus atsigula širdy —
Ir negalime mes jo iš gyvo kūno saū išplėšti,
Nes mus nuodija jo sukurta tik tau daina skurdi.

Žiburių simfonijom jis rėkia kažiko kaip milijonai
Išauginti visą žemę apkabinusių kelių;
Mes su jais kasdien, kaip saulė, mirštame kelionėj.
Nepasiekę tavo surastų šalių.

Mes išeiname į prieblandą, į naktį gūdžią,
Nors pasauly vasara ir saulė išdidi,
Bet mes žiūrime į tavo menką žiburį nuliūdę,
Tavo skausmą nešdami, kaip akmenį, širdy.

GRAŽINOS TULAUSKAITĖS

EILĖRAŠČIAI

Pirmoji Vasara

Vėl žydi ten grakščiosios liepos
Prie mano gimtųjų namų.
Kaip širdžiai nurimti paliepus,
Paklydus vienai tarp kalnų?

Manęs tenai dairosi gluosnis
Prie tėviškės kelio plataus.
Kuo raudančią širdį paguosti?
Kur kelio namo pasiklaust?

Ar vytis prabėgančią saulę
Dangaus mėlynuoju krantu?
Gal, debesys, jūs ten keliaujat?
Žvaigždele, kur skubinies tu?

Pražydo palangėj jazminai
Tenai pirmąsyk be manęs .
Kur baltos lelijos svaigina,
Kas kelią padės man atrast?

Per Audra

Palik mum žodį gimtąjį,
O Viešpatie, tenai,
Kur bangos sėja gintarą
Ties Baltijos krantais.

Palik rūtas ir kryžių,
Ir ilgesį dainos,
O mes prikelsim grįžę
Rytojų Lietuvos.

Ilgai nelauks beržėlis
Prie vieškelio plataus,
Kur kraujo nieks negali
Nė ašarom nuplaut .

Sugrįžt palik tik siaurą
Takelį, mūs pramintą,
Kur bėgdavom per audrą
Žiūrėt, dangus kaip švinta.

Kalnu Varpelis

Kalnuos suskambėjo varpelis
Lyg pirmas kūdikio juokas,
Ir širdis miegot jau negali
Ir iš džiaugsmo kaip kūdikis šoka.

O miegojo ji užpustyta
Snieguos tarp aukščiausių kalnų,
Bet varpelis prikėlė mažytę,
Ir su ja aš į saulę einu.

Pasilikit, kalnai šalčiausi,
Nebylūs kapai milžinų.
Mažoji širdelė neklaus jau
Kelio link saulės namų.

Akmenys

Skausmas akmeniu užgulęs
Man mažytę širdį:
Kas ten senąją motulę
Mano taip pravirkdė?

Sidabrinės rasos žvilga
Akyse tėvelio,
Ir per visą naktį ilgą
Jis užmigt negali.

Nusiminus saulė kėlės
Vieną ankstų rytą.
Dar miegojo vyturėlis,
O jau brolis krito.

Sesė rūtą ten ir mėtą
Ašaromis laisto
Ir jaunystę savo mato,
Dedamą į karstą.

Skausmas akmeniu primygęs
Man mažytę širdį:
Kas ten gintaro tėvynėj
Taip visus pravirkdė?

Smuikininkui

Kartais aš noriu būti
Prie atlapo tavo gėlė
Ir kaip kukli žibutė
Širdies žingsnius girdėt.

Kartais aš noriu būti
Juodųjų plaukų garbana:
Išgirsti nors vieną minutę
Minčių audrą man būtų gana.

Kartais aš noriu būti
Ašara tavo akių:
Išplaučiau, kaip akmenis upė,
Tavąjį skausmą, tikiu.

Kartais aš noriu būti
Tavo rankose raudantis smuikas,
Kad ir laimė kaip žvaigždė nuo eglutės,
Į šukes sudužusi smulkias.

Kartais aš noriu būti
Žodis tavo džiaugsmo dainos,
Kurią ir girios žibutės,
Ir žydinčios vyšnios dainuos.

Gražina Tulauskaitė

Kristelė gimė Tyrolio slėnyje, viename iš tų senų namelių, siekiančių keleto šimtų metų amžiaus, kokių yra pilni Austrijos kaimai. Iš visų pusių supė didžiulės uolos, ir nuo jų tik per pačias viduvasario kaitras nutirpdavo sniegas. Prieš pat duris, kieme, džiūvo mėšlai. Čia nuolat kapstėsi nedidukės, sukiurkusios vištelės. Toliau augo daržovės, o dar toliau — kukurūzai, kurių bulnūs stiebai ir platūs lapai stiebėsi į saulę. Aukštesnėje vietoje švietė baltas bažnyčios bokštas. Netoli aikštės, į kurią susirinkdavo šventadieniais kaimiečiai pašišnekučiuoti, buvo keletas šulinių, ties kuriais moterys skalbdavo žlugtą. Tai buvo geriausia vieta tyroliečių vaikams pasitaškyti nuolat bėgančiu šaltinio vandeniu, o pailsusiam ir ištroškusiam keleiviui maloniausias kampelis atsigerti ir dulkes nuo veido nuplauti.

Kristelės motina buvo našlė, nė vieną rytą nepraleidžianti nenubėgusi į bažnyčią. Kaip laikrodis: pusėj septynių — ankstyvos mišios, vakare — poteriai nuošalioje koplytėlėje, mažytėje, suremtoje iš akmenų, bet labai jaukioje. Jos plaukai buvo juodi, kaip ir visų jos vaikų, skruostai išblyškę, lūpos sučiauptos, smakras smailas. Ji žengdavo didžiuliais, plačiais žingsniais kaip vyras. O jeigu iškeliaudavo į kalnų trobeles šieno parsinešti, tai užsimesdavo ant pečių tokią naštą, kad iš tolo atrodydavo kaip geras vežimas, ne žmogaus, bet jaučio arba karvės tempiamas. Tokiais atvejais ji būdavo nesukalbama. Mesdavo naštą žemėn, susiimdavo rankom už širdies ir krisdavo ant žolės pasilsėti. Ji net nepabučiuodavo savo mažiausios, kuri atėjo į šį pasaulį ne tokia, kaip kitos trys dukterys. Nors Kristelė turėjo šešis metus, buvo tokia mažytė, tokia suvytusi, tokia mažažodė, kad jai galėjai daugių daugiausia duoti trejetą metų. Jos amžiaus kaimelio vaikai atrodė visa galva už ją aukštesni ir gudresni. Kristelė visuomet būdavo murzina, susipaišinusi, eidavo aukštyn iškėlusi galvą, nes ant akių nuolat krisdavo padrikos plaukų kuokštos. Gal dėl to vyresnioji ponios Mossauer duktė taip nemėgo savo jauniausios sesutės. Jeigu reikėdavo jai paimti Kristelę ant rankų ir panešioti, imdavo su pasišlykštėjimu, nelygiant kokį šliužą. Prie žmonių dar ji neskriausdavo Kristelės, bet pasilikusi viena, dažnai bardavo, žnaibydavo ir stumdavo nuo savęs.

— Tu vėl susiburvinai, biaurybe! — šaukdavo ji. — Tu tikra gyvačiukė, o ne vaikas. Kodėl nė kiek nepabūni švari? Kodėl už tave mažesni vaikai švarūs, o tu ne? Sakyk, kodėl?!

Kristelė baimingai žiūrėdavo didelėm, juodom akim į seserį, lyg nesuprasdama, už ką ją bara; arba nudelbdavo akis, kada-ne-kada pažvelgdama iš po siaurutės kaktos ir, rodės, tarpais nusišypsodama pikta šypsena ir pasitenkinimu, kad galėjo sukelti rūpesčio tokiai panytei, kuri jos taip neapkenčia. Kai sesuo norėdavo mušti, neužauga vaikas gindavosi iš paskutiniųjų. Griebdavo dantimis, nagais, kąsdavo ir drėksdavo, kiek beįmanydama, o parversta ant žemės, spardydavosi ir rėkdavo suspaustu, spiegiančiu balsu, nelyginant paršiukas.

Užtat kitos dvi seserys ją mylėjo.

— Kristele! — šaukdavo jos, kai tik pamatydavo neužauguolę.

— Ja, — atsakydavo mažoji ir, nieko nelaukdama, nusirisdavo nuo suolo. Eidama per slenkstį, ji pirma atsiguldavo ant pilvo, paskui nuleisdavo kojas ir, pajutusi žemę, atsistodavo. Ji bėgdavo mažyčiais žingsneliais, pasišokėdama, ir taip mesdama kojeles, tartum prieš ją besitiesiąs kelias būtų vingiavęs į aukštumas. Seserys griebdavo ją ant rankų, imdavo sukti, mėtyti, siūbuoti. Jos iš viso daugiau žaisdavo su ja kaip su lėle, ne kaip su gyvu žmogum. Užmiršdavo kartais ir valgyti paduot. Bet mažytė būdavo patenkinta. Ji kikendavo, šokdavo, plodama rankom ir šaukdama tyroliečių įprastą nuostabos šūkį „mai".

— Kristele!

Mergaitė palieka seseris, meta šalin skudurines, sudraskytas lėles ir riedėte rieda motinos pasitikti. Grįžus iš bažnyčios, ponios Mossauer širdis būdavo tyra ir pasiilgusi meilės. Ji nutverdavo savo neužaugą, delnu nubraukdavo nuo akių plaukus, nušluostydavo nosį ir imdavo bučiuoti visur — į kaktą, į skruostus, į akis, į lūpas.

— Mano Kristelė! Mano vištukėlis!

Patenkinta mergaitė kikendavo, o jos burnoje šviesdavo tiek daug baltų, didelių dantukų, kad iš blyškaus ir lieso veiduko jie labiausia išsiskirdavo. Ir dar didelės, juodos, tokiam smulkiam žmogiukui per didelės akys.

Jai buvo vistiek, kaip ji aprengta ir kuo pavalgydinta. Švarūs drabužiai ištverdavo ne ilgiau kaip dvi tris valandas. Pamyluota ir išbučiuota, ji vėl eidavo į sodą paslampinėti po žolės, arba rausdavosi šiukšlyne drauge su vištomis. Ir seserys ir motina ją vėl užmiršdavo, dažnai palikdamos vienui viena, o pačios išeidamos į laukus arba į pievas.

Kartą, beslankiodama apie trobą, Kristelė aptiko nedidelę, juodą katytę. Išvargusi, našiurusi, murzina trynėsi ji paliai sieną ir kniaukė. Netikėtai išvydusi dar nematytą viešnią, mergaitė atsistojo, nuleido rankas ir išsižiojo iš nustebimo. Gyvulėlis taip pat susidomėjo. Kurį laiką abudu viens į antrą žiūrėjo. Pagaliau neužauguolė ištiesė ranką ir, paknopstom bėgdama, norėjo ji pagauti. Kačiukas palindo po sienojais, bet po valandėlės vėl pasirodė.

— Mai! — sušuko Kristelė, visa drebėdama iš džiaugsmo ir nekantrumo. Pastovėjo, paskui vėl staiga puolė, norėdama pagauti kačiuką, bet ir šį kartą nepasisekė. Tada ji nubėgo virtuvėn, šiaip taip užsiritą ant suolo, surado virtą bulvę ir grįžo, šaukdama meiliu balsu:

— Katyte! Katyte! Katyte!

Išbadėjęs gyvulėlis veikiai nugalėjo baimę ir priselino prie mergaitės. Nutvėrė bulvę. Matydamas, kad vaikutis nesiruošia niekuo bloga daryti, čia pat godžiai suėdė. Patenkinta Kristelė dar kartą nubėgo virtuvėn ir atnešė duonos. Kačiukas ir duoną prarijo. Numalšinęs alkį, iškėlė aukštyn uodegą, ėmė suktis paliai nuogas blauzdžiukes ir murkti. Jis dabar nebebėgo tolyn, bet leidosi glostomas. Kai mergaitė atsisėdo prie obelies, jis užlipo ant kelių, susirangė sterblėje ir ėmė snausti. Niekuomet neužauguolė nebuvo tokia patenkinta, kaip šitą kartą. Ji ir glostė, ir bučiavo, ir prie širdies spaudė vargšą sutvėrimėlį — ir jai buvo taip linksma, taip jauku, taip nežemiškai džiaugsminga, kad vos neduso iš laimės.

*

Pavakary grįžo motina su dukterimis iš lauko, kur jos apkasinėjo kukurūzus. Užsimetusios ant pečių kaplius, vos vos bepavilko kojas. Kiekvieną kukurūzo stiebą reikėjo aprausti, nugramdyti piktžoles, o saulė kepino taip, kad jos turėjo užsidėti šiaudines skrybėles. Su pavydu žiūrėjo į kalnų viršūnes, kuriose vis dar tebespindėjo sniegas, ir į žemyn krintančius upeliukus, kurių vanduo atrodė tyras ir gaivus.

— Kristele! — sušuko Frau Mossauer išvargusiu balsu.

— Mamyte! — atsiliepė mergaitė, sterblėje nešdama radinį. Žiūrėk, mamyte, žiūrėk!

Toks didelis neužauguolės džiaugsmas visas prajuokino. Numetusios pašalin įrankius, jos apspito aplinkui ir ėmė iš visų pusių apžiūrinėti.

— Mai, koks murzinas! — nusistebėjo motina.

— Bet koks mažuliukas, koks jo snukutis! — čiauškėjo vidurinioji.

— O jau uodegytė — kaip peliuko, — pridūrė jaunė.

Net vyresnioji pritūpė prie Kristelės ir žiūrėjo į murkuonėlį, kuris jau buvo

bepradedąs nerimauti. Iš visų pusių veržėsi rankos, norėdamos paglostyti jo švelnų, juodą kailiuką.

— Nespausk, neliesk! — šaukė vienos kitoms, ir visos spaudė, visos glamonėjo tol, kol staiga kačiukas išsprūdo iš rankų, pasipurtė, apsilaižė krūtinę ir, nutūpęs ant sienojų, ėmė šildytis priešais saulę.

— Mes jo niekur nebeleisim, — tarė jaunoji ponios Mossauer duktė. — Tegu čia auga.

— Žinoma, tegu čia auga. Mes jį atganysime, — nusprendė vyresnioji.

— Man labiausiai patinka, kad nebaikštus, — džiaugėsi vidurinioji.

Neužauguolė vėl norėjo pasiimti pas save kačiuką, tačiau seserys griežtai užgynė:

— Neliesk! Tegu pasilsi. Dar tu jį užkankinsi, benešiodama.

Kristelė dirstelėjo iš paniūrų į seseris ir, nusisukusi nuo jų, suspaudė lūpas. Jos akyse pasirodė ašaros, bet verkti vis dėlto nepravirko.

Nuo šios dienos apie kačiuką pradėjo suktis visas gyvenimas. Seserys jam įtaisė lovą, išsiuvinėjo pagalvėlį, antklodę. Prie pat lovutės papylė smėlio. Niekuomet nestigo jam nei pieno, nei mėsos, užtat skurdus gyvulėlis labai greit ėmė taisytis. Kristelei vis mažiau ir mažiau betekdavo su juo pažaisti. Kai pasilikdavo vieni du, ji galėdavo gerokai pasijuokti, bežiūrėdama, kaip jis bėgioja paskui kamuolėlį, kaip jį gaudo pirmutiniėm kojom, kandžioja, parvirsta aukštielninkas ir vėl laukia, kol mergaitė timpterės siūlelį. Bet ateina suaugesni ir varo ją tolyn, neleisdami kačiuko nė į rankas paimti.

— Neliesk! Nemaigyk! Tegu auga! — šaukia iš visų pusių seserys, ir neužauguolė turi nueiti sau, su pavydu žiūrėdama į vyresniąsias, kurioms niekas nieko nedraudžia.

Ji net pajuto, kad vyresniosios dabar daugiau užsiima kačiuku, negu ja pačia. Grįžusios iš darbo, jos pirmiausia lekia žiūrėti, ką veikia jų augintinis, o tik paskui susidomi neužauguole. Motina — ne. Ji ir dabar, parėjusi iš bažnyčios ar iš lauko, pirmiausia ieško akimis Kristelės. Tik ir ji dažnai paima katę ant rankų, glausto prie veido, prie krūtinės kalbina, meiliausiais žodžiais. Ir tuo laiku, kai kačiukas žaidė apsuptas seserų, kai seserys juokėsi net susilenkdamos, net ant žemės pritūpdamos — toks gudrus artistas atrodė joms mažasis gyvulėlis — Kristelės širdelėn ėmė skverbtis neapykanta. Ypač užsirūstino ji po to, kai, pagauta pykčio, pripuolė kartą prie lepinamo kačiuko ir ėmė jį kumščiuoti.

— Kristele, bjaurybe tu! — sušuko tada visos seserys, ir motina, nutvėrusi žabelį, taip užkirto jai per nuogas blauzdas, kad neužauguolė net pritūpė iš skausmo.

— Palaukit jūs man, — niršo pati sau viena Kristelė. Aš jums nedovanosiu.

Pasislėpusi už sukrautų lentų, ji dažnai čiupinėdavo pirštais rykštelės rimbus ir iš naujo pajusdavo tą ugnį, kuri svilino motinai lupant. Kiekvieną kartą, pamačius kačiuką, sudrebėdavo visu kūnu. Tai buvo priešas, kurio ji vis daugiau ir daugiau ėmė neapkęsti.

V. Petravičius Našlaitėliai

Buvo pati šienapiūtė. Derlingos Tyrolio pakalnės prisipildė piovėjų ir grėbėjų. Kristelė sėdėjo ant žolių gauburio ir žiūrėjo, kaip kačiukas, pakėlęs uodegą, gaudo kojytėmis virpančią rūkštynę. Ji buvo vienui viena, nes motina su dukterimis išėjo toliau į kalnus; moterys norėjo pirmiausia sudoroti atokiau esančias pievas, o paskui šienauti tas, kurios čia pat, už keliasdešimt žingsnių nuo trobos, banguoja.

Netoli namų, už keliuko, kuriuo dažnai pradardėdavo karvės arba jaučio traukiamas vežimas su pašaru, tekėjo kalnų upelis. Iš aukštai krito jo vanduo, iš ten, kur ligi didžiausiu karščių nepasibaigia sniegas, paskui leidosi siaurute vaga per pievas, čiurlendamas ir dainuodamas, vėliau krito mažesne čiurkšle per akmenis ir uolų nuogriuvas. Ant kranto augo keletas vyšnių ir laukinių rožių.

Kristelė atsistojo, priėjo prie vyšnios ir žiūrėjo pakalnėn. Medžiai jau buvo peržydėję, tiktai kur — ne — kur tebebaltavo vėlyvas žiedas. Per akmenis ritosi upokšnio putos. Mergaitė nuskynė rožės šakelę ir sviedė žemyn. Ji krito tiesiai į vandenį. Čia pasisukdama, čia aplink apibėgdama, protarpiais pasinerdama, tai, žiūrėk, vėl iškildama, ji plūduriavo, nelyginant kraujo puta. Ilgai žiūrėjo neužauguolė į keliaujančią rožę, kol galų gale toji įsimaišė kažkur tarp uolų ir dingo.

— Minka, Minkute! — pradėjo šaukti tada mergaitė kačiuką, ir kai tas pribėgo artyn, nutvėrė jį abiem rankom, suspaudė ir įsiūbavusi pasiautė upėn.

Gyvuliukas iš karto dar bandė kabintis už uolų, bet stipri srovė traukė jį gilyn. Mergaitė žiūrėjo į išgąstingai drebantį priešą. Kelis kartus perpiltas vandeniu, kačiukas mėgino šliaužte užšliaužti ant sausumos, bet smarkiai sutrenktas, neturėjo pakankamai jėgų. Staiga užgriuvo netikėtai didelis srovės luistas, atplėšė jį nuo akmens ir nusiaubė drauge su kitais daiktais tolyn į pakalnę, po žemėmis. Ilgai dar laukė mergaitė, ar nepasirodys kur, bet juodasis kačiukas nebepasirodė. Tada ji apsisuko ir, krimsdama rūkštynio stiebą, palengvėl sugrįžo į savo kiemą.

*

Protarpiais, iš paniūrų permesdama akimis, žiūrėjo Kristelė į seseris, kurios visas kertes išgriozdė, visus kaimynus aplakstė, beieškodamos Minkos. Galų gale vienas ūkininkas pasisakė matęs Kristelę kažką metant į vandenį.

— Sakyk, kur padėjai Minką? — sušuko tada visos seserys, apstojusios neužauguolę.

Mergaitė tylėjo.

— Pasakyk, kur yra Minka, jeigu nepasakysi — primušime!

— Ten, — mosterėjo rankute į upeliuko pusę ir nusisuko nuo jų, visa drebėdama ir iškaitusi.

— Tai tu jį prigirdei, gyvačiuke!

Ir jos pradėjo šaukti motiną:

— Mama, mama! Kristelė Minkutę nuskandino.

— Mai! — nustėro senė, išskėsdama rankas. Negali būti.

— Taip, taip, mums pasakojo apie tai Grünenbaumas, kuris savo akimis matė, o dabar, štai, ir ji pati prisipažįsta.

— Kristele, kodėl gi tu taip padarei? Kodėl?

Mergaitė tylėjo, nuleidusi galvą, nedrįsdama akių pakelti. Ji net nepravirko tada, kai motina sušėrė kelis kartus per rankas ir per veidą. Tik po geros valandėlės, kada motina pasakė: „tu esi biaurus vaikas, tokio nei Dievas nei aš nebemylėsiu", mergaitė užsirito ant lovos, paslėpė veidą tarp rankų ir ėmė kramtyti pagalvės kraštelį. Ji girdėjo seserų balsus, kleganČius kieme, suprato, kada jos išėjo į pakrantę

kačiuko ieškoti ir kada jos dar piktesnės sugrįžo, nei gyvo nei nuskendusio neradusios. Ant širdies kažkas gulė, ir ji vos begalėjo alsuoti.

Tą dieną niekas su ja nešnekėjo. Net motina, paduodama valgyti, ištarė nė vieno žodžio. Mergaitė juto, kaip visi nuo jos nusisuka. Norėjo Kristelė pati prakalbinti motiną, bet pamačiusi rūstų jos žvilgsnį, nebeišdrįso.

— Ką aš darysiu, jeigu manęs nei Dievulis nei mamytė nebemylės! — nusmelkė staiga per širdį. Nyku, tuščia ir klaiku pasidarė troboje. Ji užsirito ant suolo, atsisėdo prie lango, bet kieme nebuvo matyti nė gyvos dvasios. Žinojo, kad motina meldžiasi koplytėlėje, o seserys nuėjo prie šulinio su berniukais vandeniu pasitaškyti. Apie kalnus jau sukosi rūkas, tik paties aukščiausiojo viršūnė, apipilta besileidžiančios saulės auksu, žėrėjo tartum pasakų pilis.

— O gal jis nenuskendo, gal tebetupi kur nors? Gal Minkutė tikrai tebėra gyva?

Juo ilgiau ji galvojo, juo labiau ėmė rodytis, kad gyvulėlis tebėra kur nors prie kriokliuko. Jis tikriausiai išlipo visas šlapias iš vandens, nusipurtė, paskui ėmė laižytis. Ir dabar gal jis tupi, negalėdamas išlipti ant kranto, ir miauksi išalkęs.

Kristelė nusirito nuo lango, pasiėmė duonos riekutę ir išlėkė kieman. Šį kartą, rodos, ir kojos nebe taip pynėsi tarp žolių, kaip pindavosi anksčiau — su tokia jėga veržėsi ji aukštyn. Priėjusi rožių krūmus, sustojo ir rankute nubraukė nuo kaktos prakaitą. Valandėlę atsikvėpė, po to ėmė eiti paliai upokšnį ir ieškoti akimis katytės. Bet kur ji nėjo, kur nesidairė-tiktai uolos, putos, verpetai ir nepaliaujamas, vienodas šniokštimas.

— Minka! Minkute! — šaukė neužauguolė, lakstydama paliai krantines, tačiau jos šauksmą teatsiliepė krintantis vanduo. „Kodėl jis nepasirodo? — pusverksnė galvojo mergaitė. — Gal bijo, kad vėl neįmesčiau upėn?" Minka, katyte, nieko nebijok, eikš čia, aš tau duosiu duonytės, namie gausi pieniuko. Minka!

Jau ėmė temti, bet Kristelė vis tebesidairė aplinkui. Virš kalnų suspindo keletas žvaigždžių. Jos buvo taip arti uolų, kad, rodėsi, jog tai ne žvaigždės, bet žiburėliai, ant viršūnių sustatyti, dega.

— Minka, Minkute!

Ji dar atidžiau įsmeigė akis žemyn, ir staiga Kristelei pasirodė, kad paliai pačias vyšnios šaknis, ant nedidutės pilkšvos uolos, tupi juoda katytė. Tupi ir nė krust.

— Katyte! katyte!

Kai gyvulėlis vis nesijudino, mergaitė numetė žemyn duoną, bet ir duonos jis nenorėjo imti. Tupėjo kaip tupėjusi, nekreipdama į nieką jokio dėmesio.

— Palauk, — sušuko nepatenkinta Kristelė. Aš tave pagausiu.

Jos širdelė ėmė smarkiau plakti, tik pagalvojus, kad katytė tebėra gyva ir kad veikiai galės ją prie krūtinės priglausti. Ji net nebejautė šiurpaus vėsumo, kuris pagauna žmogų kalnų papėdėje, nusileidus saulei. Atsigulė ant žemės kniūbščia, nuleido kojas į upokšnį ir ėmė šliaužti palengvėl žemyn.

— Kristele! Kristele! Kur tu?

— Kristele, oho hy-oo!

Mergaitė išgirdo motinos ir seserų balsus, kurie aidėjo iš visų pusių; dar kartą žvilgterėjo į uolą, bet jokios katytės čia nebūta. Juodavo akmens atskala, o ten, tarpeklyje, šniokštė putodamas vanduo. Iš po rankų ėmė byrėti žemė, kūnas pradėjo slysti. Sukabaravo kojomis, ieškodama atsparos, bet niekaip nebeistengė atsispirti.

— Kristele, vaikeli, kur tu?

Staiga ją pagavo tokia baimė, kad visa pradėjo drebėti ir, vos vos besurikusi: mama! neišpasakytu greičiu ėmė riedėti pakalnėn.

1945. Wenns im Pitztal/Tirol.

Alfonsas Nyka-Niliūnas

PAUL VALÉRY — poetas ir filosofas

Kuomet Viduržemio Jūros krantuose viešpatauja visoje nesuprantamoje didybėje pilnutinė vasara ir rimiame jos paviršiuje, lyg vaikštantys stogu balandžiai, plūduriuoja apsnūdę baltose burėse, nulpėisais į vandenį fokais laivai, ramiomis vidudienio saulėje ir šešėliuse skendinčiomis Cète gatvėmis nueidavo jūros link žmogus keistomis, ištroškusiomis akimis. Jis ilgai ten klaidžiodavo susimąstęs ir grįždavo liūdnas, kaip Antanas Miškinis rudenį, pajutęs, kad „ir paupiai ne tokie, ir valtys suverstos ant kranto". Miškinį ir jo nuostabųjį rudenį prisiminėm ne tam, kad jį palygintumėm su kuo nors ar pabrėžtumėm kontrastą. Ne. Mes tik norėjome lyg ir pasiskųsti, kad visi žemės daiktai ir momentai darosi „ne tokie", nyksta ir kelia mumyse sunkiai išsakomą nostalgiją ir kad visa tai, nežiūrint intelektualizmo, skaudžiai išgyveno mūsų minėtasis keleivis-didysis poetas Paul Valéry. Vėliau jis kovojo prieš fatališkai sunkią žmogui savo mirštančiu grožiu materiją ir liūdesį, norėdamas sukurti būtį, kur visi daktai niekuomet nekinta ir spindi amžinoje būties statikoje, kaip tolimos naktų žvaigždės, šalti ir nepasiekiami... Bet vėl apimdavo noras atsiremti į žemės daiktus — ir vėl nauja kančia, nes kiekvienas troškulys yra nepaskutinis. Ir dėl to poetai šiandien panašūs į mūsų brolį kilnųjį Mančietį ir jo bendramintį Dostojevskio kunigaikštį Miškiną-tokį pat liūdnį ir vaikiškai artimi visiems, draugai bendroje kovoje su praeinamumu dėl amžinų formų.

Valéry mirė, vadinasi, nužengė paskutinę pakopą į amžinybę. Yra čia ir tam tikras ironiško džiaugsmo momentas. Mirusieji nebegali susikompromituoti, kad jų vardas būtų su didžiausiu kruopštumu išskustas iš civilizuotos žmonijos istorijos puslapių bailaus ir keršingo žmogaus, kurį mes čia dėl visa ko rašysime mažąja raide. Šis žmogus yra prietaringas-ir jis bijo mirusiųjų keršto, nes jaučia, kad tai yra neteisinga...

Garbingos, skambių vardų Akademijos nusilenkia minios reikalavimams-ir prasideda triumfalinis herojaus žygis atgal, panašus į ta, kurį šiandien atlieka senas klajūnas Knutas Hamsunas, kaip kadaise, po rudenio žvaigždėm... Arba Charles Maurras, Abel Hermant etc.

Valéry mirties faktas mus privertė ir susimąstyti, nes užgeso vienas iš spindulingiausių žmonijos žiburių. Čia mes sąmoningai nevartojame žodžio garsus, kuris labai juokdingai skamba šalia milžinų ir labiau tinka pasižymėjusiems sportininkams bei kino žvaigždėms, arba visiems tiems, kurie nori patikti miniai. Niekuomet nesiimtumėm plunksnos paminėjimui žmogaus, kad ir mirusio, vien dėl jo garsumo. Paul Valéry minimas, kaip Prometėjų palikuonis, amžinai degąs, ištroškęs pažinimo ir šviesos žmogus. Niekas kitas pasaulio kultūros istorijoje neparodė tokios didelės įtampos būties ir kultūrinių problemų sprendime ir niekas kitas tiek daug neaukojo šiam reikalui. Visomis jėgomis jis stengėsi suvaldyti savo milžinišką talentą, pajungti jį griežtiems dėsniams ir iki paskutinio gramo sunaudoti pažinimui ir suradimui naujos tiesos.

1. SVARBESNIEJI GYVENIMO MOMENTAI

Tiek gyvenime, tiek kūryboje Paul Valéry griežtai laikėsi savo uždarumo principo. Ilgus metus niekas, išskyrus jo pačius intymiausius draugus, nežinojo jokių smulkmenų apie šį didelį poetą. Tik vėliau, kai jis pasidarė labai populiarus, kai publikos smalsumas nugalėjo poeto užsispyrimą, ėmė rodytis šis tas iš intymaus gyvenimo. Mūsų duodamos žinios daugiausiai remsis Valéry Larbaud ir Frédéric Lefèvre veikalais.

Poetas gimė 1871 m. spalių mėn. 30 d., Cète, pietų Prancūzijoje, prie pat Viduržemio jūros. Jo tėvas buvo kilme korsikietis. Motina — italė iš Genovos. Jaunystė ir vaikystė prabėgo šios nuostabios jūros krantuose. Jei Atlantas išaugino François — René de Chateaubriand'ą ir Pierre Loti, tai Paul Valéry augintoja buvo Méditerranée, kurios begalybė ir nerimas vėliau dažnai prasiverš jo kūryboje, būtent: nuostabiausioje jo poemoje „Le Cimetière Marin".

Mokytis pradėjo gimtojo miesto kolegiže, bet vėliau, tėvams persikėlus į Montpellier, tęsė mokslą vietiniame licejuje. Mokslo metus jis prisimena su pasibiaurėjimu, lygiai taip pat, kaip ir vienus metus, praleistus kariuomenėje. Vaikystės svajonė tapti jūrų laivyno karininku sudužo į matematikos žinių trūkumą, tos pačios matematikos, kurios jis visai nenorėjo mokytis.

Karinės tarnybos metu Valéry susipažino su Pierre Louys, kuris vėliau tapo jo geriausiu draugu, turėjusiu didelės įtakos jo poetinei karjerai. Abu buvo jauni ir domėjosi tais pačiais autoriais? Huysmans, Verlaine, Poe, Rimbaud, V. Hugo, Mallarmé. Šiuo metu Valéry išgyveno intensyviausius savo egzistencijos momentus ir ėmė daugiau rašyti. Kadangi Pierre Louys turėjo ryšių su Paryžiaus literatūriniais sluoksniais, tai jo rūpesčiu ir protekcija Valéry buvo pristatytas Paryžiuje tuomet jau didžiajam Mallarmé ir padarytas jo garsiųjų Mardis de Mallarmé Romos gatvėje lankytoju. Ten būdavo, be paties šeimininko, dar Heredia, Henry de Régnier, Degas, Huysmans, Fargue, André Gide ir daug kitų meno korifėjų.

Kaip tik šiuo momentu, kuomet jau jis buvo susidaręs vardą ir įėjęs į prancūzų literatūros parnasą, poeto dvasioje užsimezgė didysis konfliktas, baigęsis

1892 metų persilaužimu. Konflikto esminė priežastis buvo tai, kad nei simbolistinė poezija, nei pagaliau plūduriavimas tarp literatūros žvaigždžių nedavė atsakymo į jame kylančius klausimus. Pažinti? Kurti? Bet kaip? Kas nugalės vidinį chaotiškumą ir iracionalumą, kurio tiesioginiais reiškėjais buvo kaip tik simbolistai. O jis troško galutinio sprendimo. Bet poezija neduoda galutinio sprendimo: ji to nė nesiekia, nes kuria naują tikrovę, kuri vis dėlto yra tam tikros prigimties vaizdų kompleksas ir tuo pačiu nauja realybė. Ir štai, Valéry nutaria atsižadėti poezijos ir mąstymu nugalėti visą savo chaotišką emocionalinę prigimtį bei tikrovės pasireiškimą ir pasiekti savo tikrąjį aš kuriuo jis buvo tiek susidomėjęs savo pirmojo periodo kūrinyje „Narcisse Parle".

Šitame atsižadėjime yra daug analogijos su Arthur Rimbaud atsižadėjimu, tik visai priešingi tikslai ir keliai. Valéry nori suvaldyti savo chaotiškumą, Rimbaud — visiškai atpalaiduoti iracionaliausias vidines jėgas. Ir šis genialus kūdikis, atsisveikindamas su poezija ir teturėdamas devyniolika metų galėjo pasakyti: „*Assez vu. La vision s'est rencontrée à tous les airs. Assez eu. Rumeurs des villes, le soir, et au soleil, et toujours. Assez connu. Les arrêts de la vie. — O Rumeurs et Visions! Départ dans l'affection et les bruits neufs*". Tik Rimbaud niekados nebesugrįžo.

Galutinis Valéry persilaužimas ir apsisprendimas įvyko gimtajame jo motinos mieste Genovoje, vieną audringą rugpjūčio naktį. Nuo čia prasideda antrasis gyvenimo periodas, kurį jis pašvęs metodo suradimui ir mąstymo instrumento patobulinimui, kuris padėtų jam atsipalaiduoti nuo mūsų jau minėto chaotiškumo ir surasti savo absoliutųjį aš. Valéry dabar atsižada viso to, kas jį rišo su literatūra ir atsiduoda mąstymui ir matematinėms bei psichologinėms studijoms. Privatus gyvenimas buvo neturtingas įvykiais: tarnyba Karo Ministerijoje, telegramų agentūroje Havas ir t. t. Bet jo viduje brendo svarbūs veikalai ir asmeninė drama, kuri baigėsi 1917 metais grįžimu į poeziją. Antrajame periode Valéry paskelbė: „Introduction à la Méthode de Léonard de Vinci", „La Soirée avec Monsieur Teste" ir dar keletą smulkesnių veikalų, kuriuose jis išdėstė savo filosofines mintis.

1917 m. pasirodė poema „La Jeune Parque", sudariusi jam pasaulinio mąsto poeto prestižą. Tais pačiais metais išleidžia „Aurore". Toliau seka „Le Cimetière Marin", „Eupalinos ou l'Architecte", „L'Ébauche d'un Serpent", „L'Ame et la Danse", kurie tik didina jo vardą. 1925 metais išrenkamas į Prancūzų Akademiją. Paskutiniai jo žymūs kūriniai buvo mūsų minėtieji dialogai apie šokį ir apie architektūrą. Vėliau poezijos Valéry intensyviai nebekūrė. Po antro tokio vaisingo prasiveržimo sausas, mąstantis protas jau galutinai nustelbė poeziją. Dabar jis užsiima kultūrinėmis bei politinėmis problemomis, aktyviai įsijungia į viešąjį gyvenimą, važinėja su paskaitomis po užsienius, vadovauja žurnalui „Commerce". Retkarčiais paskelbia straipsnių filosofinėmis temomis, niekur nenukrypdams nuo senųjų tezių, tik jas praplėsdamas bei pagilindamas. 1945 metų vasarą Paul Valéry mirė, tuo metu, kada jo žodis gal būtų buvęs labiausiai reikalingas.

Paul Valéry

Žingsniai

(*Les pas*)

Tavo žingsniai, tarsi kūdikiai mano tylėjimo,
Taip šventi ir vos iš tolo girdimi,
Artinas prie guolio, kur kenčiu budėdamas,
Ir staiga nusilpsta, tarsi šalčio palaužti.

Skaisčioji būtybe, dieviškas šešėli,
Kokie švelnūs tavo santūrieji žingsniai!
O, dievai! Kiek dovanų iš jūsų benorėčiau —
Šitos basos kojos jas visas surinks man.

Jei tu savo prasivėrusiose lūpose
Mano nuraminimui paruoši maistą,
Jeigu tam, kurs mano mintyse vis glūdi,
Pasisotint pabučiavimu tavuoju leisi,

Meldžiu nepaskubink stebuklingo vyksmo,
To švelnaus būties ir nebūties saldumo,
Nes mana lemtis — tavęs laukimas buvo,
Ir manoj širdyj aidėjo tiktai tavo žingsniai.

Vertė D. Širvydaitė

2. VALÉRY FILOSOFIJA: METODAS IR METAFIZIKA.

Po 1892 metų krizės, vadinasi, išgyvenęs savo sudringiausąjį jaunystės laikotarpį, Valéry nutarė išsivaduoti iš tikroviškumo, kurio pagalba galėtų pasiekti savo tikrąjį aš, neturintį nieko bendro su realios būties pasireiškimu, laiku, istorija, epocha, fiziniu veidu, jausmais ir asmenybe, kuri nėra tikrasis aš, bet mumyse glūdinčios aržinos, esminės, siekia nosios realyb ės surадimo ir išreiškimo pastangų vizdas. Jau pirmajam gyvenimo periode Valéry įsitikino, kad visas mūsų emocinis gyvenimas negali padėti jam užsibrėžto tikslo siekiant. Todėl, *„Ottez tout que j'y vois!"*

Būdamas iš prigimties palinkęs į racionalizmą, Valéry savo metodo pagrindu paima mąstymą, kuris yra, pagal Déscartés, esminė egzistavimo žymė. Visose Valéry tendencijose yra nemaža kartezianizmo, o jo veikalas „L'introduction à la Méthode de Léonard de Vinci" turi daug ką bendro su Descartes „Discours de la Méthode".

Pirmiausiai jis nori susikurti tobulą, žinoma galimumo ribose, mąstymo įrankį, kuriuo, šiuo atveju, galėtų būti laisvas nuo tikrovės protas, funkcijonuojąs visai laisvai nuo jo objektų. Siekdamas didelio griežtumo Valéry studijuoja matematiką. Tiesioginis tikslas čia išmokyti protą matematiško tikslumo. Tačiau galutinis jo tikslas buvo, patobulinta mąstymo technika naudojantis, išvystyti milžinišką intelektualinį veiklumą, kurį pats Valéry vadina Intelektualine Komedija, atliekamą jau anksčiau mūsų aptartojo aš, grynai abstrakčios būties, ir jo pagalba surasti L'Homme universel ir pažinimo, kūrybos, mokslinio bei meninio aktyvumo kilmę.

Jeigu poezijoje jis neišlaikė iki galo ir, bent praktiškai, kapituliavo, atiduodamas auką gyvenimo džiaugsmui bei galingam gyvybės pasireiškimui, tai filosofijoje jis visą gyvenimą laikysis tų pačių principų, įnešdamas kai kurių dažniausiai formalinių pataisų bei pastabų. Kiekvienu atveju jis liks inspiracijos bei intuicijos priešas ir vis labiau gilinsis į mąstymo patobulinimo problemas ir dabartinio mąstymo kritiką. Jis norėtų — jo manymu tai būtų idealas — žodžius pakeisti muzikaliniais akordais, ir mąstantysis savo mintims reikšti jais naudotųsi panašiai, kaip kompozitorius, o pati mintis taptų muzika, vadinasi, universaline kalba.

Griežtai laikydamasis savo metodo Valéry pasiekė nepaprasto kondensuotumo ir atbaigtumo formos atžvilgiu. Niekur jo raštuose nerasi nei vieno žodžio, nei vienos jungties, kuri nebūtų esminė jo minčiai reikšti. Jis negali pakęsti tokių veikalų, kuriuose kalbama šimtus puslapių apie tai, kas būtų galima išreikšti keliomis frazėmis. Todėl jo veikalai yra panašūs į gudriausias definicijas ir sunkiai duodasi įkandami. Iš čia kyla jo neapykanta romanui. Valéry nesupranta, kaip galima leisti sau tokį negirdėtą liuksusą kartoti neturinčius jokios kurybinės prasmės sakinius, kuriuose kalbama apie personažų įėjimus ir išėjimus. Aišku, tai kraštutinumas. Tik įdomu, kad jis pats net privačiuose laiškuose, nekalbant jau apie viešai paskelbtus veikalus, niekur neprasilenkia su savo teoretiniais sanprotavimais.

Savo dialoge „L'Ame et la Danse" Valéry reiškia susižavėjimą šokio ritmu ir ta pačia proga jis visur norėtų ritmo. Mąstymo procese ritmika irgi esąs vienas iš svarbiausių momentų.

Per ilgą laiką pats mąstymas tapo lyg ir tikslas, ir visa jo filosofija įgavo skepticizmo ir pesimizmo atspalvį. Straipsnyje „Léonard et les Philosophes" jis išsireiškia, kad *„philosophie, définie par son oeuvre qui est une oeuvre écrite, est objectivement un genre littéraire particulier, caractérisé par certains sujets et par la fréquence de certains termes et de certaines formes"*.

Iš filosofų Valéry artimiausias bene bus tik Platonas, kurio būties skirsty-

mą į statišką metafizinę būtį ir dinamišką realiąją būtį jis paėmė sau pagrindu.

Ir visa tai Valéry vadina Intelektualine Komedija.

Mums kyla klausimas, kodėl komedija? Ogi ta pačia prasme, kaip Balzako „Žmogiškoji Komedija". Paneigdamas balzakiškąją žmogiškąją komediją ir stengdamasis išsivaduoti iš fizinio gyvenimo varžtų, poetas pasijuto esąs kitos komedijos pagrindinis personažas. O komiškais mes vadiname tuos personažus, kurių pastangos ir jėgos yra juokingas kontrastas siekiamam tikslui teigiama arba neigiama prasme. Bet čia jau veržlios žmogaus dvasios tragedija — jis kiekvienu atveju turi atsitrenkti, kaip drugelis, į stiklą, siekiant išsprendimo ir šviesos. Ar tik ne iš čia ir bus atsiradęs ironiškai tragiškas Komedijos pavadinimas.

3. ESTETINIŲ BEI LITERATŪRINIŲ TEORIJŲ APŽVALGA

Paul Valéry teoretiniai samprotavimai apie poeziją telpa mūsų aukščiau duotoje poeto intelektualinės evoliucijos schemoje. Jo estetika, anksčiau buvusi beveik visiškoje Stéphane Mallarmé įtakoje, vėliau prisitaiko prie bendros Valéry sistemos, visai neprarasdama savo mallarméiškojo charakterio. Jaunam Valéry Mallarmé nuostabiai tiko, nes jame buvo iš prigimties Valéry artimas uždarumas ir laisvė reiškimosi formų pasirinkime. Kaip žinoma, Mallarmé norėjo būti absoliučiai originalus formoje. Tai viena pačių opiausių visos naujosios poezijos problemų, iškeltų simbolizmo, kurio žydėjimo metais brendo Valéry, būtent: susikurti nuosavą žodyną, nuosavą sintaksę, nes oficialus, visų priimtas žodynas bei sintaksė niekuomet nesugebės išreikšti individo emocijų su visais smulkiausiais niuansais. Šitas siekimas jokiu būdu neturi reikšti esamosios kalbos reformų ar net griovimo. Tai daugiausiai tikslingesnio kalbos formų pasirinkimo ir naudojimosi reikalas. Šis klausimas suaktualėjo todėl, kad poezija istorijos bėgy nusimetė vis daugiau varžtų ir artėjo prie grynos emocijos. Tuo pačiu metu simbolizmas skelbė, kad poezija yra pačiu nesąmoningiausių mūsų nuotaikų, jausmų, išgyvenimų ir haliucinacijų išraiška, nepraėjusi per proto kontrolę. Dėl šios priežasties Valéry labai anksti atsimeta nuo simbolizmo ir nori įjungti poeziją į savo mintijimo sistemą ar net sutapatinti su filosofija.

Valéry poezijos tiesioginis tikslas yra jame glūdinčios tikrovės, vadinasi, to paties mūsų jau keletą kartų minėtojo aš, laisvo nuo realybės, grožinė išraiška, kuri skaitytojui turėtų sukelti „intelekto šventę" (fête d'intellect).

Prieš eidami toliau turime iš anksto pastebėti, kad ir estetiniai jo samprotavimai visiškai atitinka jo filosofines mintis, tik šiek tiek kitaip moduliuotas.

Dabar peržvelgsime jo poezijos metodą. Pirmoje eilėje griežta, klasiška forma, neduodanti progos tuščiažodžiavimui ir atitinkanti kondensuotumo reikalavimus. Kūrybinio proceso metu poetas turi būti aukščiausiam sąmoningumo laipsny. Valéry nepaneigia vaizdo poezijoje, tik jo vaizdus sudarantieji elementai nebėra tiesioginiai emocijų padariniai, bet perėję per proto kontrolę, mąstomojo proceso metu įgavę visai naują, loginę jų prigimties išraišką, turi kelti ne nuotaiką, bet intelektualinį pasitenkinimą ar džiaugsmą. Iš to išeina, kad poetinę gyvybę suteikia irgi protas, vadinasi, proto įtakoje įvyksta ir mistiškas momentas, paverčias komponuojamąją ir išgyvenamąją medžiagą poetine arba estetine tikrove, duodamas jai naujos tikrovės charakterį ir gyvybę.

A. Gudaitis — Vilniaus etiudas

Mėginant įvertinti Valéry poetines bei estetines teorijas būtų galima turėti kai-kurių rezervų, žinoma neužmirštant, kad jos jau savaime, kaip milžiniškų pastangų, nenumaldomo veržimosi pažinti ir ilgo mąstymo rezultatas yra vertingos.

Tiesioginiai savo estetines pažiūras Paul Valéry reiškia straipsnyje „Au sujet de Jean La Fontaine", „L'Introduction à la Méthode de Léonhard de Vinci", „Situation de Baudelaire", „Fragments sur Mallarmé", „Discours de Réception" ir dar kai kuriomis progomis, visuomet pabrėždamas sąmoningumo ir apskritai medžiagos komponavimo aukščiausiam sąmoningumo laipsny būtinumą. Šį reiškinį mes vadintumėm intelektualizmu poezijoje. Jei Stéphane Malarmé buvo pirmasis Valéry mokytojas formos srity, tai poezijos supratimą jis paėmė iš amerikiečių poeto Edgar Allen Poe, kuris savo veikale „The Poetical Principle" teigia, kad poezija esanti konstrukcija, apskaičiavimas ir elementų pažinimas, kaip architektūroje.

Jeigu Valéry individualinės formos ir apskritai reiškimosi priemonių tobulinimo tendencijos yra labai reikšmingos ir poezijos istorijoje galėtų sudaryti epochą, tai poezijos vertimas aukščiausio sąmoningumo produkto kelia kai kurių abejonių. Mes nenorėtumėm tikėti, kad vien protui veikiant galėtų įvykti formos atgaivinimas, suteikiantis jai naujos tikrovės funkcijas, nes, mūsų manymu, visa tai atlieka mumyse glūdinti kuriamoji galia, maža ką turinti bendro su protavimu ir logine abstrakcija. Schematiškai Valéry kūrybos procesas atrodytų taip: 1. Tikrovės pažinimas. 2. Jos sugryninimas, atimant neesminį konkretumo elementą ir charakterį. 3. Suformavimas griežtoje proto kontrolėje ir davimas galutinio pavidalo. Mes šią schemą norėtumėm kiek kitaip formuluoti. Pirmasis momentas liktų tas pats. Antrasis iš esmės irgi nepasikeistų, tik jeigu poezijos objektas yra vidinis pasaulis, individo tikrovė, o tai yra elementari sąlyga originalumui, tai antrajam momente reikėtų, atsimenant kantiškąjį estetikos nesuinteresuotumo principą, pabrėžti praeinamybės ir skausmingumo pašalinimą, bet ne suabstraktinimą ir suvedimą į bendriausias logines formas, nes mumyse esanti tikrovė savaime nėra materijali ir yra tai, kas būtų galima palyginti su svajone, o jos organiškas išreiškimas naujos realybės forma yra tikrasis poezijos tikslas. Toji tikrovė

egzistuoja anapus žmogiško gėrio ir blogio, anapus emocinės laimės ir skausmo, ne mūsų saulės šviesoje ir yra tikroji mūsų išgyvenamosios realybės forma, kurią suvokia ir pasiekia poetas.

Trečiajame momente mes norėtume paneigti proto vaidmenį. Protas, mūsų nuomone, čia galėtų dalyvauti, bet tik labai ribotu patariamuoju balsu. Šia proga dar reikėtų atsiminti, kad griežtas skirstymas, priimtas psichologijoje, turi grynai sutartinės prasmės ir praktikoje yra negalimas. Tas ir supainioja mus atsakant į klausimą: Kasgi yra toji kuriamoji galia? Atsakysime taip: poeto talentas, kuris esmėje yra be galo komplikuotas ir kuriame emocionalinis momentas neabejotinai vyrauja.

Tenka konstatuoti faktą, kad aukščiau išdėstytasis metodas tinka daugiau filosofijai, bet ne poezijai. Intelektualistiškai išreikštos emocijos negali veikti tiesiog, nes jų formą sudarantieji elementai yra intelektualinė simbolika. Griežtai laikantis šio metodo sukurtoji poezija būtų jau filosofija, arba sąvokinė poezija, kur žodis reiškia nieko bendro su materija neturinčią savoką, ir kuri užsima logiškai asketiškų abstrakčiausių ontologinių bei kosmogoninių sistemų komponavimu. Šios rūšies poezija savo esme yra grynos formos siekimas, kas prasilenkia su dionyziško meno kūrybos pobūdžiu, kurios svarbiausias tikslas yra estetinės tikrovės sukūrimas, nesiekiantis tiesioginio būties problemų sprendimo.

Skaitančiam šias eilutes gali pasirodyti, kad čia esama begalinio nuomonių skirtumo. Tačiau taip toli gražu nėra. Visiškam susikalbėjimui ir išreiškimui savos nuomonės trukdo sąvokų nesutapimas su išraiška ir didelis subjektyvumas. Iš to gaunasi viena labai liūdna išvada: sunku mums susikalbėti. Šį reiškinį reikėtų vadinti jau intelektualine tragikomedija. Valéry tai labai gerai juto ir siekė kiek galint didesnio tikslumo ir jam pasiekti dėjo milžiniškas pastangas. Iš čia kyla ir tas šiurpus asketizmas, griežtumo, aiškumo reikalavimai ir ikišiolinio mąstymo kritika. Valéry norėjo surasti pačias tiksliausias filologines formas mintim reikšti ir norėjo, kad kiekvienas žmogus galėtų naudotis sąvokomis taip preciziškai, kaip chemikas ar fizikas įrankiais savos srities eksperimentuose.

4. POEZIJA IR DIALOGAI

Yra kritikų, kurie Paul Valéry kūrybą norėtų vertinti paradoksališkai, panašiai, kaip natūralizmo vado Emile Zola veikalus. Jis ten esąs didelis poetas, kur nukrypstąs nuo savo meninei kūrybai perdaug griežtų teorijų. Šis vertinimo būdas galėtų būti mums, bent iš dalies, priimtinas, nes po 1917 metų krizės parašytieji kūryniai kaip tik ir yra vidinių poeto kovų meninė išraiška, kovų asketiško intelekto su gaivalinga emocionaline prigimtimi. Taigi, visa jo literatūriškai vertingiausia poezija yra abiejų kovojančių pusių milžiniškų pastangų vaisius ir riksmas, tas riksmas, apie kurį kalba Miguel de Unamuno garsiajame savo „P r o l o g e", ir kuris išduoda realybę visoje jos traggiškoje didybėje, verčiusią poetą sušukti: „C o u r o n s à l'o n d e e n r e j a i l l i e r v i v a n t !"

Apie jaunystės kūrinius, dabar sudarančius „A l b u m d e v e r s a n c i e n s", mes čia plačiau nekalbėsime. Pasitenkinsime pažymėdami, kad juose dar labai žymi daugelio simbolistų įtaka ir kad juose pagrindinį momentą sudaro domėjimasis pačiu savim.

Pirmas kūrinys, ties kuriuo ilgiau sustosime, bus „L a J e u n e P a r q u e". Šis visais atžvilgiais nuostabus veikalas buvo parašytas antrojo periodo, turėjusio sprendžiamos reikšmės Valéry intelektualiniam formavimuisi, gale, 1917 metais. Tai turėjo būti paskutinis Valéry poetiškas žodis, atsisveikinimas su poezija, kuriam poetas labai ilgai ruošėsi. Bet išėjo priešingai: šis veikalas sudarė bazę kitiems kūriniams ir yra įžanginis žodis į vaisingiausį jo poetinės kūrybos etapą.

Savo forma tai yra labai neaiškus, pilnas tamsių vietų, kūrinys, kurio mintys ir vaizdai reiškiami hermetiška, esoterine forma. Nežiūrint to, jis yra pilnas gyvos, pagaunančios jėgos, slypinčios abstraktinėje vaizdų harmonijoje ir verčiančios mus klaidžioti sunkiai suprantamoj simbolikoj. Valéry labai ilgai rašė šį veikalą, nuolat perdirbdamas, praplėsdamas ir vis labiau apvalydamas nuo tiesioginio emocijų reiškimo ir siekdamas išreikšti antrojo periodo kovą, kurios partneriai yra intelektualistinės tendencijos ir galingas jausmų, instinktų, vitališkumo ir apskritai materijos pasireiškimas, grynoje formoje, pagal jo mūsų aukščiau charakterizuotą metodą. Čia jis labai priartėjo prie Mallarmé poezijos formos supratimo, kuris mano, kad tobulas poezijos kūrinys turis būti ir veikti, kaip magiška formulė, kurios prasmė yra paslaptingos tikrovės reikšmės atitinkama, nebūtinai visiems suprantama forma.

Tik Valéry klydo manydamas pasiekti svetimą poezijoj objiektyvuma išraiškoje ir tuo sukelti intelekto šventę. Priešingai, jis, mūsų manymu, pasiekė tik aukštą organiškumo laipsnį ir labai priartėjo prie pačių emocijų, išreikšdamas jas su didele poetine jėga, nenužudydamas jų abstrakkcija bei pasiekdamas aukštą formos kondensuotumo laipsnį. Ir kaip tik nuo čia prasidėjo poezijos ir formos triumfas.

„L a J e u n e P a r q u e" turinį sudaro šios graikų mitologinės būtybės meditacijos, kuri anksčiau buvo vien pati savim. Bet įkando gyvatė, simbolizuojanti realųjį gyvenimą, ir joje prasidėjo kova. Kaip tik ta pati kova, kurią išgyveno poetas ir kurioje, deja, laimėtojas buvo antrasis. Tik šis pralaimėjimas ir grąžino šį milžinišką poetą į Parnasą. Poetas suprato, kad visa tai, kas yra žmogiška, nugalės mirtis ir grąžins daiktams gryną formą. Poemos pagrindinis personažas yra pirmojo fragmento Narcisse naujoje fazėje, tas pats Narcisse, kuris tebuvo susirūpinęs pačiu savim, įsigilinęs į save ir džiaugėsi dėl to.

Ši poema atnešė jam laurus ir įtraukė atgal į poeziją. Bet kartu sukėlė daugelį ginčų dėl jos formalinio miglotumo. Kritikas Paul Souday, prieš pastatydamas Valéry populiarios formos poetams, konstatuoja faktą, kad šie paskutinieji pasidaro nebeaktualūs po pirmojo skaitymo, kai, tuo tarpu, Valéry skaitant, susidomėjimas tolydžio didėja, panašiai, kaip klausantis muzikos.

Trim metais vėliau Valéry parašė nuostabiausį savo kūrinį „L e C i m e t i è r e M a r i n", kuris vėliau su kitais garsiais kūriniais, kaip „L e s P a s", „L a D o r m e u s e" ir kt. sudarys rinkinį „C h a r m e s". Pamėginęs gyventi ir susirišęs su mirtį nešančia tikrove jis tebeišgyvena didžiausias vidines kovas, kur beviltiškai grumiasi intelektas, ir šitame eilėraštyje ar poemoje poetas mąsto prie jūros esančiose kapinėse, vidurdienio karštyje, kuomet Viduržemio jūroje, mistiškoje ramybėje, kaip vaikštantys stogu balandžiai, plaukioja būriniai laivai. Jis maištauja savyje, vidudienio ugny, kuri yra grynosios nebūties simbolis, jausdamas, kaip jame vyksta amžinas transformavimasis, kurį užbaigs mirtis, atverdama kelius į grynąją, statiškąja didybę, alsuojančia būtį. Bet staiga kyla vėjas. Jūra nerimsta. Ji čia simbolizavo sielos ramybę. Dvasioje kyla nenumaldomas troškimas. I l f a u t t e n t e r d e v i v r e ! Ir čia jis išsiveržia chaotišku, gaivalingu ir siūbuojančią jūrą primenančiu šauksmu:

Non, non!... Debout! Dans l'ère successive!
Brisez, mon corps, cette forme pensive!
Buvez, mon sein, la naissance du vent!
Une fraîcheur de la mer exhalée,
Me rend mon ame... O puissance salée!
Courons à l'onde en rejaillir vivant!

Ir šiame šauksme skamba visiškas emocijų triumfas.

Techniškąjį šio kūrinio pavidalą sudaro labai klasiški ir tikslūs šešiaeiliai. Estetinės formos požiūriu čia yra pasiekta negirdėto iki šiol tobulumo. Išraiškos ir objekto sutapimas, žodžio su mintim ir abstrakčių elementų suderinimas bei priartėjimas prie emocijos daro šią poemą nepalyginama. Tai ilgų kontempliacijų, išgyvenimų, kalbos galimybių ir išraiškos sutapdinimo su vaizduojamuoju objektu studijų vaisius.

Labai įdomus kurinys yra „Ébauche d'un Serpent", kuriame yra dėstoma, poetine forma, autoriaus metafizika. Čia Valéry, nagrinėdamas absoliutinės dvasios ir realiojo pasulio santykį, dar kartą, bent teoretiškai, paniekina tikroviškumą, laikydamas jį blogio kūnu, nes pirmoji nuodėmė buvusi tikrovės sukūrimas, o antroji esąs jos išlaikymas, kuris yra galimas tik per pasipriešinimą dvasiai. Ten pat paaiški ir apskritai žmogiškosios kūrybos prasmė bei keliai, kuriais ji turėtų eiti. Ir čia pagrindinis tikslas yra tikroviškumo sunaikinimas, to paties tikroviškumo, kurį poetas taip gyvai ir gundančiai išreiškė poemoje „A u r o r e".

Dialogams formą Valéry pasiskolino iš Platono, nes ši forma tikrai labai tiko poeto pasiimtam uždaviniui. Čia, kaip ir graikų filosofo dialoguose, veikėjai atstovauja skirtingas nuomones ar pasaulėžiūras, kurių viena reprezentuoja autorių. Abu mūsų čia aptariami dialogai priklauso prie pačių gražiausių poeto kūrinių tiek idejų, tiek formaliniu požiūriu. Jie buvo parašyti vieni iš pačių paskutiniųjų, jau senstančio poeto, saulei krypstant vakarop. Juose nebėra tiek daug griežtumo; žymu dvasinis nuovargis ir ieškojimas atramos. Užtai čia labai daug poezijos ir pusiau nesąmoningo žavėjimosi žemiškomis konvulsijom: Intelektualizmo pančiai pasirodė esą persunkūs poetui,

Straipsnio „Atominė energija II-ji dalis bus įdėta sekančiame numeryje.

ir jis gal net suprato, kad visa tai yra beviltiška kova su metafiziniu Skausmu.

„Europalinos ou l'Architecte" yra giesmė architektūrai. Tai tas menas, kuris poetui buvo vienas iš didžiausių ir mažiausiai pjovėsi su jo teorijomis. Dar koledže būdamas Valéry skaitė „Dictionnaire de l'Architecture française au moyen-âge", parašyta Viollet-Le-Duc, ir to skaitymo įspūdžiai neišdilo visą gyvenimą. Šiame dialoge Valéry gieda, Phèdre lūpomis, himnus architektūrai, lygindamas ją su muzika ir apskritai aukština meną prieš filosofiją ir puola platoniškąją teoriją, kurioje sakoma, kad žemiškasis grožis tėra transcendentinio grožio atspindys. Dialoge filosofiją gina Sokrato šešėlis, kuris norėtų aukščiau statyti pažinimą, ne konstrukciją. Esmėje gi tai yra keleto filosofų minčių priešpastatymas (Schopenhauer, Hegel, Schelling). Valéry šia proga dar karta nori pabrėžti konstruktyvizmo būtinumą visose meno šakose.

Antrasis dialogas „L'Ame et la Danse" yra giesmė ritmui, giesmė šokiui, kuris, poeto manymu, esąs priemonė kovai prieš nuobodulį. Tik jo nuobodulio sąvoka yra savotiška. Valéry nuobodulys yra regėjimas daiktų visoje jų esmėje ir nuogume. Tai yra pažinimo tragedija, arba metafizinis nuobodulys. Šokis uždengia akimirkai jį nuo mūsų akių.

Nuostabus yra momentas, kur poetas aprašinėja šokį, kurį stebi Sokrates, Euryximakas ir Fedras. Tai yra tragiškai gražios, ritmingos konvulsijos, kuriose blaškosi mūsų Forma, mūsų aš regėdami pragaištingą realiąją būtį, kuri tėra „un défaut dans la pureté du Non-Être".

Šokis čia sulyginamas su poezija. Kūnas savo judesiais ir jų kompleksais sudaro žodžius ir sakinius, arba tam tikras emblemas, kaip manė Valéry mokytojas Stéphane Mallarmé.

5. BAIGIAMOSIOS PASTABOS.

Nežiūrint raštų neprieinamumo platiems skaitytojų sluoksniams ir jų formos hermetiškumo, Valéry paskutiniais laikais buvo viena iš pačių reikšmingiausių asmenybių Prancūzijos visuomenėje. Nuošalumo ir vengimo viešumos tikroji priežastis buvo noras susikaupti savy, atsisakant daugelio pirmenybių ir garbės. Tai savotiškas aristokratizmas. Be to, jis rašė ne visiems, bet išrinktiesiems ir savo raštus leido be galo ribotam kiekį. „Išrinktasis" čia reikia suprasti: „tas, kuris domisi, ieško, supranta ir nori suprasti". Tačiau jam nepavyko pabėgti nei nuo visuomenės, nei nuo garbės. Prancūzų Akademijos nario titulas ir vieno iš didžiausių pasaulio poetų vardas išplėšė jį iš tylos ir vienumos ir jis turėjo kalbėti.

Ilgainiui Valéry pasidarė nelyginant koks prancūziškumo ir apskritai prancūziškosios kultūros tipingas reprezentantas ir tobulas jos įkūnijimas. Niekas nėra tobuliau išreiškęs prancūzų tautos genijaus, jos aspiracijų nuo pat Montaigne ir Déscartes laikų. Gyvas ir aštrus protas, amžinas nerimas, aiškumas, palinkimas į sintetinimą, dvasios laisvumas ir drąsa, palinkimas į racijonalizmą-štai jo atstovaujamos prancūziškojo genijaus ypatybės. Simboliškų šia prasme reikėtų laikyti ir jo išrinkimą į prancūzų Akademiją, kur jis pakeitė Anatole France, didįjį skeptiką, menininką ir prancūzą.

Jis galėtų būti ir idealus moderniųjų laikų žmogus. Toli gražu ne konservatyvus, beveik sportiškas (šį terminą jis mėgo), naudojasi ir džiaugiasi visomis pažangos ir civilizacijos dovanomis. Sakysime, Valéry rašo beveik vien tik mašinėle, nes tai moką tiksliai ir greitai formuluoti. Tai senovės graikas mūsų dienų kostiume, labai kultūringas ir civilizuotas, pilnas intelektualinės jėgos ir didybės.

Į senatvę Valéry ėmė pats jausti savo vaidmenį šių dienų Prancūzijai, ir jo dėmesys pamažu nukrypo nuo literatūros į dabarties kultūrinio ir visuomeninio gyvenimo problemas. Savo knygoje „Regards sur le monde actuel" poetas stengiasi susivokti šiandieninio gyvenimo sąmyšiuose, norėdamas išsiaiškinti, kad ir be istorinės perspektyvos, dabarties tendencijas ir jų prasmę. Kitur („Notes sur la grandeur et la décadence de l'Europe") jis skaudžiai kaltina istoriją, kad ji nuolat naujinanti senas žaizdas, ir tautos gyvenančios mirusia didybe, tuščios ir be prasmės išdidžios.

Bet šiandien Valéry nebėra. Su juo mirė ir viena civilizacijos epocha, kurios mirties liūdininkai esame mes. Tik Valéry niekuomet nemirs. Mūsų pasakymas niekuomet reiškia tol, kol egzistuos pasaulis, kurį velionis poetas laikė tik nesusipratimu Nebūties tyrume, kol tęsis mūsų skaudžios būties *tragedija*.

Margasis gyvenimas

Lietuvių Gimnazijų direktorių suvažiavimas Hanau.

Š. m. sausio mėn. 12—14 d. d. įvyko visų Vokietijoje esančių lietuvių gimnazijų ir progimnazijų direktorių suvažiavimas trukęs tris dienas. Suvažiavime dalyvavo Lietuvių Sąjungos Švietimo Skyriaus vedėjas p. Židonis, Švietimo Įgaliotiniai: prof. I. Malinauskas (Bavarijos sričiai) ir p. Kavaliūnas (prancūzų sričiai), 17 gimnazijų direktorių ir 5 progimnazijų direktoriai; į suvažiavimą neatvyko 1 gimnazijos direktorius ir 3 progimnazijų direktoriai.

Suvažiavimą atidarė ir padarė pranešimą apie lietuvių tremtinių švietimo darbą per 1945/46 m. m. I-jį pusmetį L. S. Švietimo Skyriaus vedėjas p. Židonis. Po to atskirų sričių Švietimo Įgaliotiniai padarė pranešimus apie jų žinioje esančių mokyklų būklę. Iš jų pranešimų paaiškėjo, kad yra vietų kur mokytojų yra didelis perteklius, o tuo tarpu kitur jaučiamas jų trūkumas. Suvažiavimas išreiškė pageidavimą, kad dar nedirbą mokytojai nedelsdami stotų į mūsų tremtinių švietimo darbą. Švietimo darbo sąlygos bendrai yra sunkios, bet nuo lapkričio mėnesio jos po truputi gerėjančios.

Iš direktorių pranešimų paaiškėjo, kad lietuviškos gimnazijos išaugo spontaniškai, be jokių direktyvų iš viršaus. Kai kurios gimnazijos dirba neįsivaizduojamai sunkiose sąlygose, trūksta patalpų, vadovėlių, mokytojų ir t. t. Tačiau turint galvoje, kad lietuviai mokytojai niekuomet nebuvo susvyravę mūsų tautai sunkiais momentais, jie ir šį kartą išneš ant savo pečių tremtinių švietimo sunkumus.

Sausio mėn. 13 d., sekmadienį, suvažiavimo dalyviai dalyvavo pamaldose už žuvusius koncentracijos stovyklose gimnazijų direktorius. Tą dieną Hanau lenkų stovyklą lankė Vatikano misija arkivyskupo Carl Chiarlo vadovaujama. Suvažiavimo vardu buvo pasveikintas aukštasis svečias ir painformuotas apie lietuvių tremtinių švietimą.

Suvažiavime buvo apsvarstytos vidurinių mokyklų — gimnazijų ir progimnazijų darbo ir tvarkos taisyklės. Bendrai nusistatyta laikytis tradicinių Lietuvos gimnazijų darbo tvarkos taisyklių, keisti tik tai, ką esamos sąlygos būtinai diktuoja. Buvo aptarta programų vykdymas, baigiamųjų ir keliamųjų egzaminų taisyklės, mokinių organizacijų, skautų reikalai. Pageidauta, kad skautams vadovautų mokytojai. Išdirbta brandos atestatų ir pažymėjimų blankų pavyzdžiai. Svarstyta gimnazijų ūkio reikalai, lietuviškų radijo valandėlių moksleiviams reikalas. Nutarta leisti *mokytojų almanachą*. Pageidauta, kad suvažiavimo darbai būtų išleisti atskiru leidiniu. Bendrai suvažiavimas praėjo labai sklandžiai, vieningoje ir darbingoje nuotaikoje. Suvažiavusius direktorius maistu ir pastogėmis aprūpino Hanau lietuviai. Be to, stovyklos vadovybė surengė bendrą vakarienę, kurioje dalyvavo ir vietiniai švietimo darbuotojai. Malonu konstatuoti, kad Hanau stovyklos vadovybėje daugumas yra mokytojai.

*

* 1946. I. 15—16 d. d. Münchene įvyko L. R. K. amerikiečių zonos skyrių pirmininkų ir igaliotinių suvažiavimas. Suvažiavime buvo aptarti įvairus mūsų išeivijų liečią klausimai, kaip tai: šalpa, medicinos pagalba ir kultūrinė globa.

* „A. B. Dienos Naujienos", išeinančios Kemptene, 1946. I. 17. išleido savo 200-jį numerį. „Dienos Naujienos" yra rotatoriumi multiplikuojama speciali dienini „Alguvos Baro" laida. Jas redaguoja C. Surdokas ir A. Volertas.

* 1946. I. 20. Münchene yra išrinkta nauja L. R. K. skyriaus valdyba sekančio sąstato: A. Kalvaitis, P. Minkūnas, J. Juodelis, J. Pauperas ir prof. dr. K. Alminas.

* Sekmadienį, sausio 27 d. II-joj liet. stovykloj įvyko op. sol. Vincės Jonuškaitės-Zaunienės koncertas. Programoje solistė išpildė lietuvių ir užsieniečių kūrinius. Akomponavo dr. Franz Hallasch.

* „Tėviškės Garsu" pavadintas Šveinfurto lietuvių savaitraštis jau išėjo 4 (6) numeriu. „T. G." yra laikraštinio formato 2 psl. didumo. Laikraštis duoda žinių iš viso pasaulio ir mūsų išeivijos gyvenimo. Tenka pasigesti lietuviškų rašmenų. Kas redaguoja, taip pat nepažymėta.

IŠ ROSENHEIMO LIETUVIŲ KULTŪRINĖS-ORGANIZACINĖS KRONIKOS.

Atvertus Naujų Metų puslapį, Rosenheimo Lietuvių Stovykloj, atsivertė ir nauji darbo bei veikimo barai. Pirmoj eilėj buvo perrinkta Lietuvių S-gos bei stovyklos valdyba, kurios pirmininku antrą kartą vienbalsiai išrinktas N. Čerekas, vicepirmininkas J. Karys-Kareckas, stovyklos komendantas J. Jokubauskas, iždininkas O. Liutkevičius ir sekretorius P. Augustinas.

Tuoj pat po valdybos rinkimų buvo sudarytos: švietimo, meno, ūkio ir amatų komisijos, kurioms valdyba leido veikti savarankiškai, kad tuo būdu žmonės galėtų laisvai pasireikšti savo mėgiamoje srityje. Jau nuo seniau veikia 4-rių klasių progimnazija su 20 mokinių. Jos direktorium yra mokyt. M. Biliūnas. Sėkmingai klojasi ir vaikų darželiui, kuriame vaikučiai prižiūrimi mokyt. Beržinskienės linksmai leidžia laiką.

Prieš kurį laiką į Rosenheimą atvyko ir apsigyveno lietuvių studentų kvartetas, vedamas Liūdo Jarošeko. Skambia savo daina kvartetas skaidrina ilgus žiemos vakarus. Čia pat gyvena ir pianistas A. Mrozinskas, davęs gyventojams kelis savo koncertus.

Šiomis dienomis susiorganizavo ir rado sau palankią dirvą šoferių-mechanikų kursai. Soferių kursus lanko virš 60 klausytojų, o jiems desto žinomi specialistai A. Palubinskas ir inž K. Lopas. Greitu laiku numato pradeti darbą ir anglų kalbos kursai.

Stovykloje įsteigtas Liet. Raudonojo Kryžiaus skyrius, kuriam vadovauja ir šiaip stovyklos gyventojų sveikatos reikalais rūpinasi med. dr. Kamarauskas. Veikia ir pašto agentura, vedama A. Kuprio.

Stovyklos gyventojai turi ir savo vidaus gyvenimą apimantį biuletenį-sieninį laikraštį „Mūsų Viltys“. Jame talpinamos bendros žinios, žinios iš kitų stovyklų gyvenimo ir vietinių literatų kūriniai.

Bendrai, lietuvių stovykla Rosenheime, ne tik, aplinkinių stovyklų tarpe turi gerai veikiančio ir organizuoto vieneto vardą, bet ir amerikiečių kariuomenės, bei UNRRA vadovybės akyse.

Lietuvių koloniją Rosenheime sudaro 212 lietuvių.

J. Pelenauskas.

Kultūrinės Naujienos

* Berlyne atidarytas tarptautinis muzikos institutas, skiriamas specialiai užsieniečiams, studijuojantiems muziką.

* Göttingene miré žymus vokiečių istorikas prof. Hermannas Onckenas.

* Į Berlyną grįžo vokiečių emigrantų rašytojas Erichas Weinertas, ligi tol gyvenęs Maskvoje ir vadovavęs komitetui, pasivadinusiam „Freies Deutschland“. Per Maskvos radiją jis buvo pasakęs daug kalbų prieš Hitlerio režimą.

* Austrų rašytojos Enricos von Handel-Mazetti 75 m. amžiaus sukakties proga pasirodė sukaktuvininkės parašytas naujas romanas, pavadintas „Carl Ludwig Sand“.

* Didysis rusų emigr. kompozitorius Igoris Stravinskis, anksčiau turėjęs Prancūzijos pilietybę, dabar galutinai įsikūrė Amerikoje ir priėmė JAV pilietybę.

* Komp. Korngoldas parašė naują operetę, pavadintą „Nebylioji serenada“ skirtą garsiajam dainininkui Richardui Tauberiui. Jai libreto parašė „Pakalnės“ teksto autorius Rudolphas Lotharas ir Victoras Clementas. Tauberis vyksta į Ameriką dainuoti Leharo operetėj „Šypsenos šaly“.

* Emigracijoje mirė ir Wiesbadene palaidotas prof. Jurgis *Elisonas*. Lietuvoje mirė p. F. Bortkevičienė ir nervų ligų specialistas prof. V. Vaičiūnas.

* Münchene atidaryta pirmoji privati aukštoji muzikos mokykla, pavadinta „Haendelio konservatorija“. Mokomąjį personalą sudaro apie 50 žmonių; klausytojų iš pradžių yra 230.

* Seniausioji Vokietijoje meno akademija, įsteigta 1662 metais, būtent Nürnbergo „Akademie der schönen Künste“, vėl pradėjo veikti ir įsikūrė Ellingeno pilyje.

* Vad. Harperio premija 10.000 dol. sumos laimėjo New-Yorke amerikiečiu rašytojas J. Sinclair už savo paskutinį romaną „Vientulybė“.

* Buv. Vokiečių Meno Rūmuose atidaryta vokiečių viduramžio meisterių paroda, kurioj išstatyta daugiau kaip 100 Dürerio, Grünewaldo ir kt. bavarų dailininkų paveikslų, paimtų iš vad. Senojo Pinakotheko. Paroda atdara 9—11 ir 14,30—16,30 val.

* Münchene atidarytas marionečių teatras. Premjerai buvo pastatytas „St. Nikolaus“. Meninis vadovas yra dir. Hilmaras Binteris.

* Amerikoje mirė žymus amerikiečių rašytojas Teodoras Dreiseris, visos eilės pasižymėjusių veikalų autorius. Į lietuvių kalbą yra išversti jo „Amerikoniškoji tragedija“, „Sesuo Keri“ ir kt.

* Šiomis dienomis Münchene lankėsi Walt. Disney, amerikiečių „Micki-Maus“ tėvas. Ypač išgarsėjo jo filma „Įsimylėjęs katinas“. Dabar jis tarnauja amerikiečių kariuomenėje. Iš Vokietijos per Šveicariją jis grįžta atgal į Ameriką.

* Politiniai persekiotų sąjunga, susitarusi su antifašistinėmis partijomis, bažn. bendruomenėmis ir k. ruošia Münchene viešą parodą, pavadintą „Ruduoju Teroru“. Joje išstatys įvairius dokumentus, paveikslus ir kt., vaizduojančius nacių terorą.

* Kaire mirė, sulaukęs 79 metų amžiaus Alfredas Lucas, paskutinis iš 4-rių atradėjų, 1922 m. netoli Tabų Aukštut. Egipt. atidengusių faraono Tutench-Amono kapą. Tai buvo vienintelis Egipto faraonų įkapis, išlikęs visiškai sveikas ir išlaikęs galybę vertingų egiptologijai daiktų. Tarp sienose išrašytų ieroglifų buvo rastas ir užkeikimas, kuris turėjo ištikti kiekvieną, kas išdrįs sutrikdyti didžiojo faraono ramybę. Nuostabiu būdu per vienerius metus mirė pirmieji trys atradėjai — kiekvienas vis nepaprastomis aplinkybėmis ir neįprastu būdu.

* New Jorke mirė sulaukęs 82 metų amžiaus garsusis rusų pianistas Aleksandras Silofis, Franzo Liszto mokinys ir šiais laikais geriausias jo kūrinių interpretatorius.

LIETUVIU RAŠYTOJU SUVAŽIAVIMAS

Š. m. sausio mėn. 25—26 dienomis Tübingene įvyko lietuvių rašytojų, gyvenančių Vokietijoje suvažiavimas. Tübingenan susirinko apie 50 mūsų rašytojų iš visų okupacinių zonų. Suvažiavimą atidarė Tübingene gyvenantis rašytojas Stasys Santvaras, pakviesdamas suvažiavimo prezidiumą su prof. Vaclovu Biržiška pryšaky. Tai pirmas mūsų litteratūros istorijoje įvykis, kada tiek lietuvių rašytojų-tremtinių susirenka vienoje vietoje.

Suvažiavimą, asmeniškai jame atsilankydami, sveikino: Vyriausio Komiteto vardu p. Sidzikauskas, Lietuvių Tremtinių Bendruomenės vardu pulk. Šlepetys, Liet. Raud. Kryžiaus vardu prof. Kanauka, Lietuvių laikraščių vardu L. Žitkevičius, Augsburgo liet Teatro vardu A. Sidabraitė-Žalinkevičiūtė, liet. stud. Centrinės Atstovybės vardu stud. Balčiauskas, žurnalistų vardu (kartu padarydamas pasaulio politinės padėties apžvalgą) J. Butėnas. Raštu suvažiavimą sveikino konsulas Dr. Trimakas ir kiti.

Pats gi suvažiavimas pasiuntė savo sveikinimus Vyriausiam Komitetui, Liet. Raud. Kryžiui, Amerikos lietuviams, Amerikos lietuviams rašytojams, Amerikos Lietuvių Tarybai, BALFUI, ir Prancūzijos liet. rašytojams.

Suvažiavime skaitytos trys paskaitos: prof. J. Brazaičio *„Rašytojas tremtinių bendruomenėje“*, prof. kun. St. Ylos *„Mūsų draugė kančia“* ir Bernardo Brazdžionio *„Mūsų literatūra vokiečių okupacijoje“*.

Per dvi dienas apsvarstyta visa eilė literatūros ir profesinių rašytojų reikalų. Įkurta *„Lietuvių Rašytojų Tremtinių Draugija“*, kurios valdybon išrinkta: pirm. Stasys Santvaras, vice-pirm. prof. Vaclovas Biržiška, sekr. Pulgis Andriušis, ižd. Bern. Brazdžionis ir nariu Stp. Zobarskas. Nutarta greit išleisti literatūros almanachą *„Ištrėmimo metai“*. Suredaguotas atsišaukimas į viso pasaulio rašytojus. Svarstant literatūros žurnalo klausimą, atsisakyta minties steigti naują žurnalą, o nutarta remti savo kūryba „Aidus“, kurie tuo būdu galėtų virsti neoficialiu Liet. Rašytojų Tremtinių Draugijos organu.

Suvažiavimo proga surengtame literatūros vakare savo kūrybos skaitė: Gr. Tulauskaitė, A. Sidabraitė, K. Grigaitytė, Vl. Prosčiūnaitė, Bern. Brazdžionis, J. Mikuckis, Stp. Zobarskas, J. Švaistas, St. Būdavas, A. Škėma, B. Rutkūnas, L. Žitkevičius ir K. Bradūnas. Vakaro muzikinėj daly dalyvavo operos solistė A. Dičiūtė ir G. Leonienė.

Suvažiavimas baigtas pobūviu, kurį rašytojams ir tuo pat metu Tübingene koncertavusiems Čiurlionio vardo lietuvių ansamblio dalyviams surengė Tübingeno lietuviai.

IEŠKOJIMAI

607. Gesevičiūtė Slava, München, Mühlbaurstr. 8, — Mickevičiūtės Marijos, Begmanaitės Hilijos, Zininos, Bileišio Viktoro ir Kairiūkščio Jurgio.

608. Adomonienė Antanina, Wasserburg, Becherzeilesstr. 152, — brolių Kazio ir Jono Dubauskų.

609. Šulaitis Donatas, München, I-moji, Liet. stov., — Zelenkevičiaus Antano.

610. Puskepalaitis Jonas, Passau, Litauisches Lager Waldwerke, — Endriukaičio Jono Endzelienės Marcelės, Jakaičio Irano ir Birgiolo Jono.

611. Mozūras Bronius, Lübeck, Ziegelstr. 20a, Lithuanian Camp, — Šukytės Elenos, Dilio Jono, Raščiaus Povilo, Kemeklio Povilo, Dagio Stepono, Niauros Valentino ir Rekevičiaus Jono.

612. Krakauskienė Ernesta, München, Lamontstr. 21, — giminių bei pažįstamų.

613. Načakas Vytautas, Schwandorf, Načako Jurgio ir Aleknavičiaus Kazio.

614. Rinkevičius Jonas, Schollbrunn 65 über Marktheidenfeld, — draugų, bendradarbių bei pažįstamų.

615. Vilutis Edvardas, Amberg, Kaiser-Wilhelm-Kaserne, — Vilučio Antano, Zablockių, Valerijos ir Viktoro iš Kauno.

616. Jasinskas Juozas, München, SS-Kaserne, — Jasinskų Igno ir Vinco.

617. Kymantas Mečys, Landau, Hauptstr. 328, — Ignatavičiaus Antano.

618. Batūrienė Danutė, Seligenstadt bei Würzburg, — Batūros Kazimiero.

619. Puleikis Jonas, Wunsiedel, — artimųjų bei pažįstamų iš Rietavo ir Kvėdernos.

620. Smagrauskienė Emilija, Wunsiedel, — Smagrausko Antano.

621. Irena Mozuraitytė - Juškevičienė, Wunsiedel, Hornschuchstr. 86a, — Mozūraitienės Onos, Dūdienės Marijos, Švabienės Sofijos, Mozūraičio Stasio ir pažįstamų iš Vilkaviškio.

622. Vaškelienė Rožė, Wunsiedel, Elenos, Natalijos ir Irenos-Birutės Vaškelyčių.

623. Kavaliūnas Jonas, München-Freimann, SS-Kaserne, — Agronomo Urbonavičiaus Henriko iš Kražių.

624. Polovinskienė Anastazija, Wunsiedel, Hornschuchstr. 74, — Polovinsko Romano, giminių bei pažįstamų.

625. Margevičius Bronius, Ansbach, Hindenburg Post lager, — Margevičiaus Stepo, Skuodžio Broniaus, Valionio Alekso, Kuotavičiaus Vlado ir kitų.

626. Acmeika Petras, Ansbach, Hindenburg Post Lager, — Strazdo Jurgio, Namajuškos Adolfo, Tuliausko Viktoro, Kobailos Algio, Račausko Jono ir kitų.

627. Jocius Antanas, Dillinden a. D., Liet. stov., — Povilaitienės Domos, Jociaus Jono ir Povilaičio Jono.

628. Pranaitis Pranas, Dillingen a. D., Ludwigskaserne II Block, 7 Zimmer, — Pranaičio Leonardo, Aršteikaičio Antano, Bandzevičiaus Vinco ir Stasio.

629. Matulevičius Pijus, Coestfeld, Stefede, Liet. stov., — Matulevičienės Liudvikos, Gintauto ir Zenono Matulevičių, Stankevičienės Elenos, Stankevičiūtės Eugenijos ir Augustos Jono.

630. Gulbinas Juozas, Mannheim, Kaiser-Wilhelm-Kaserne, — Majausko Jono.

631. Garsvienė - Anisimavičiūtė Birutė, Mannheim, Kaiser-Wilhelm-Kaserne, — Šipailaitės Juzefos.

632. Savickaitė Elena, Hanau, Lit. Lager, — Tamošaičio Alfonso.

633. Čižauskas Kazys, Dörverden, Montgomery Lager, — Rimkevičiaus ir Urbiko Kazio.

634. Rastapkevičius Juozas, Hanau, Liet. stov., — giminių ir pažįstamų.

635. Girdvainienė - Jatulytė Marija, Hanau, Liet. stov., — Galvono Fausto-Liongino.

636. Brasiūnas Bronius, Biberach a. d. Riss, Gymnasiumstr. 29, — Vaclovo ir Vytauto Brasiūnų.

637. Bijeika Vytautas, Gunzenhausen, Nürnbergerstr., Lit Lager, — tėvų Vinco ir Antaninos Bijeikų iš Telšių apskr., Žarėnų valsč.

638. Puniška Jonas, Eichstätt, Buchtalstr. E 27, — Grunkio Juozo.

639. Deltuvienė Lina, München, Baumkirchnerstr. 57, — Paulionytės Marijos iš Marijampolės.

640. Krolienė - Banevičiūtė Zofija, München 27, Merzstr. 14, — Prof. Mackevičiaus Zigmo šeimos iš Dotnuvos Akademijos.

641. Jankauskas Zigmantas, München, Ismaningerstr. 65 bei Fr. Kumpfmüller, — Nastajaus Jono, Turkevičiaus Vytauto, Garolio Algirdo ir kitų Panevėžio specialinių mokyklų bend. aklėtinių.

642. Kun. Ažubalis Petras, Bad Mondorf, Pfarramt, Luxemburg, — Ažubalio Jono. Kreiptis per Lietuvių S-gą Detmolde.

643. Iškauskas Juozas, Unterleningen, Litauisches Lager, — Žiūrienės Onos.

644. Šneideraitis Jurgis, Weisthum 41, Post Emertsham, Kr. Traunstein, — Ermanaičio Jono.

645. Pocius Julius, Freising, Prinz-Ludwig-Str. 23, — Verbiejaus Jono, Jotauto Juozo ir Vasiliausko Miko.

646. Masaitis Feliksas, Freising, Prinz-Ludwig-Str. 23, — Karaliūno Kosto.

647. Baktytė Valė, Straubing, Wittelsbacherhöhe 43, — Gelažiaus Broniaus, Šerno Jono, Vaičiulio Antano ir Vaičiulio Vytauto.

648. Meitinaitė Žemė, München-Bahnhofstr. 11 l., — Ilienės Irenos su vyru ir Juodišienės Zofijos su vyru.

649. Simanavičienė Elena, München, I-moji, Liet. stov., — Šimkaičio Adolfo, Šimkaičio Jono ir Šimkaitytės Olgos.

650. Pliskevičienė Elzė, Braunschweig, Rosalies-Kaserne, Block 3, vyro Pliskevičiaus Petro ir sūnaus Algirdo.

651. Mickevičius Placidas, Braunschweig, Rosalies-Kaserne, Block 3, — Navicko Juozo ir Krulevskio šeimos.

652. Firinauskas Eduardas, Braunschweig, Rosalies-Kaserne, Block 3, — Firinauskienės Kostės, Matulaitienės Monikos, Matulaičio Vlado ir Firinausko Alberto.

653. Gelumbauskienė Valerija, Würzburg-Zell, Nord-Kaserne, — Gelumbausko Juozo.

654. Ugintienė Eleonora, Bad Segeberg, Kurchausstr. 8, — Uginto Algimanto.

655. Jonušis Leonas, Kresbronn a. Bodensee, — Jonušio Alfonso, Juodviršio Boneventūro, Šalaviejaus Vlado, Imbrasaitės Jadvygos, Meiliuvienės Birutės ir Dambrausko Petro.

656. Valterytė Elena, Tübingen, Lustnau-Tor 4, — Šičkaitės Birutės.

657. Venskus Vaclovas, München, D. P. Center 95/270, — Juozo, Kazio Marijos, Jadzės ir Eliutės Venskų.

658. Adomaitis Povilas, Meerbeck, Stadt-Lager, — Adomaitienės iš Panevėžio.

Pranešimas.

Yra gauti siuntinėliai iš U. S. A. Jono Bučinsko ir Jono Steikūno vardu. Teirautis L. R. Kryžiaus Raštinėje Müncheno, Rauchstr. 20.

L. R. K. Münchene

„Aidai“ yra dviejų laidų: kultūrinis žurnalas ir dienos informacija. „Aidų“ žurnalas išeina kiekvieno mėnesio 1 ir 15 dienomis, 16 psl. didumo. „Aidų Dienos Informacija“ kiekvieną dieną, išskyrus šventadienius. „Aidus leidžia Spaudos Darbuotojų Kolektyvas. Vyr. Redaktorius — Dr. V. Bieliauskas. Žurnalo Redaktorius — K. Bradūnas. Redakcijos adresas: München 27, Lamonstr. 21. Žurnalo numerio kaina 1 RM.